

KAUPPAKESKUS ITIS, VANHIMMAN RAKENNUSOSAN SUOJELU

45. KAUPUNGINOSA, VARTIOKYLÄ

ASEMAKAAVAN MUUTOKSEN SELOSTUS // **LUONNOS**

LUONNOS 22.2.2018

ASEMAKAAVAN SELOSTUS
ASEMAKAAVAKARTTA NRO xxxxxx
PÄIVÄTTY x.x.20xx

Asemakaavan muutos koskee:

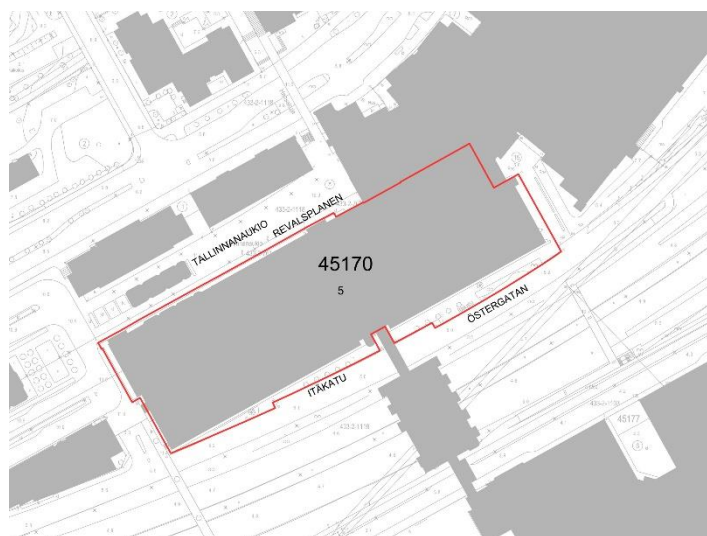
Helsingin kaupungin
45. kaupunginosan (Vartiokylä, Itäkeskus)
korttelin 45173 tonttia 5 sekä katualueita

Kaavan nimi:
Kauppakeskus Itis, vanhimman rakennusosan suojelu

Laatija:
Helsingin kaupungin asemakaavoituspalvelu

Vireilletulosta ilmoittaminen:
Kaupunkiympäristölautakunta:
Nähtävilläolo (MRL 65 §):
Kaupunkiympäristölautakunta:
Hyväksyminen: kaupunginvaltuusto
Voimaantulo:

Alueen sijainti: Kaavamuutos koskee Itäkeskuksessa sijaitsevaa kauppakeskus Itiksen vanhinta rakennusosaa, joka rajoittuu Tallinnanaukioon, Itäkeskuksen metroaseman alueeseen sekä Itäka-
tuun.

YHTEYSHENKILÖT KAAVAN VALMISTELUSSA

Helsingin kaupunkiympäristön toimiala

Rakennussuojelu: Sakari Mentu, arkkitehti

Maankäyttö: Mikko Näveri, arkkitehti

Kaavapiirtäminen: Leena Typpö, suunnitteluavustaja

Rakennusvalvonta: Sari Viertiö, arkkitehti

Muut Helsingin kaupungin toimialat

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala

- **Kaupunginmuseo:** Mikko Lindqvist, arkkitehti

Kiinteistön omistaja

Wereldhave Finland Oy/ Itis Shopping Centre

Turunlinnantie 8

FIN-00930 Helsinki, Finland

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ.....	5
ASEMAKAAVAN KUVAUS	5
Tavoitteet	5
Mitoitus.....	5
Alueiden käyttötarkoitus ja korttelialueet	6
Suojelukohteet	6
Vaikutukset.....	10
SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT	10
SUUNNITTELU- JA KÄSITTELYVAIHEET	11

LIITTEET

Sijaintikartta

Ilmakuva

Asemakaavakartta (A4-koossa)

Ote Yleiskaava 2002:sta

Ote Helsingin uudesta yleiskaavasta (kaupunginvaltuusto 26.10.2016)

Ote voimassa olevista asemakaavoista

Rakennushistoriaselvitys, 20.11.2017

TIIVISTELMÄ

Asemakaavan muutoksen tavoitteena on turvata kauppakeskus Itiksen vanhimman osan rakennustaiteellisesti arvokkaiden julkisivujen säilyminen. Rakennus valmistui vuonna 1984. Rakennus on merkittävä sekä osana arkkitehti Erkki Kairamon tuotantoa että osana Itäkeskuksen kaupunkirakenteellista kokonaisuutta. Itäkeskus on ollut esikuvana myöhemmille suomalaisille kauppakeskukille.

Kaavan laatimisen taustalla on rakennuksen omistajan, viranomaisten ja järjestöjen välinen erimielisyys julkisivujen suojelun tavoitteista. Rakennustaiteen seura teki lokakuussa 2015 suojeluesityksen rakennuksen julkisivuista, joihin oltiin silloin suunnittelemassa muutoksia. Museovirasto totesi esityksen johdosta, että kohteella on valtakunnallista merkittävyyttä ja sen julkisivut ovat säilyneet arkkitehtuuriltaan varsin hyvin alkuperäisessä asussaan. Rakennuksen omistaja totesi vastineessaan, että julkisivuja on muutettu useaan otteeseen eikä niillä ole merkitystä historiallisen tapahtuman todisteena tai esimerkkinä. Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ei ratkaisussaan alkuvuodesta 2017 määrännyt kauppakeskuksen vanhimman osan julkisivuja suojeltaviksi rakennusperintölailla ja katsoi, että suojelu tapahtuu rakennusperintölain sekä maankäyttö- ja rakennuslain säännösten mukaisesti maankäyttö- ja rakennuslain keinoin.

Korttelialueet ovat yksityisomistuksessa. Kaavaratkaisu on tehty kaupungin aloitteesta ja kaavaratkaisun sisällöstä on neuvoteltu kiinteistön omistajan kanssa.

ASEMAKAAVAN KUVAUS

Tavoitteet

Kaavaratkaisun tavoitteena on turvata rakennustaiteellisesti merkittävän kohteen julkisivujen ja keskeisten sisätilojen säilyminen.

Kaavaratkaisu edesauttaa MRL:n alueiden käytön suunnittelun tavoitteiden toteutumista: ”Alueiden käytön suunnittelun tavoitteena on vuorovaikutteiseen suunnitteluun ja riittävään vaikutusten arviointiin perustuen ... edistää rakennetun ympäristön kauneutta ja kulttuuriarvojen vaalimista.” (5 §:n 3 momentti)

Mitoitus

Suunnittelualan pinta-ala on noin 15 000 m².

Alueiden käyttötarkoitus, korttelialueet ja katualueet

Alueen nykytilanne

Alueella on kauppakeskus Itiksen vanhin rakennusosa, joka on liitoksissa kauppakeskuksen uudempaan rakennusosiin, Hansa-siltaan sekä metroaseman sisäänkäyntihalliin.

Liike- ja toimistorakennusten korttelialue (K)

Korttelialueelle ei ole suunnitteilla rakennussuojelumääräyksen lisäksi muita muutoksia.

Alueen rakennusoikeuden määrä 22 500 k-m² pysyy muuttumattomana.

Muut alueet

Osa kauppakeskusrakennuksen suojeltavista rakennusosista sijaitsee pilarein kannatettuna ulokkeena Tallinnanaukion alueella, joka on myös metroradalle ja –asemalle varattua aluetta.

TÄTÄ SELOSTUKSEN KOHTAA TÄYDENNETÄÄN EHDOTUSVAIHEESSA.

Suojelukohteet

Lähtökohdat

Kohteen rakennusvaiheet

Helsingin kaupunginvaltuusto päätti helmikuussa 1972 hyväksyä itäisiä esikaupunkialueita koskevan jatkosuunnittelun periaatteet, joiden mukaan *”Puotinharjun ja Marjaniemen, Puotinharjun ja Myllypuron sekä Myllypuron ja Kontulan väliset alueet suunnitellaan yhtenä kokonaisuutena asutusta, työpaikkoja ja liikunnallisia tiloja varten siten, että keskustahakuisten kauppa- ja liiketoimintojen pääosa sijoitetaan Puotinharjun ja Marjaniemen väliselle alueelle.”* Itäkeskuksen kaavarungon esisuunnitteluvaiheessa (1973) esitettiin alueen kaupallisten palvelujen keskeisenä osana toteutettavaksi kävelykatu, joka yhdistäisi Puotinharjun ostoskeskuksen, metroaseman ja bussiterminaalin Itäväylän eteläpuoleisiin alueisiin. Reitin keskelle suunniteltiin paikka kauppakeskukselle. Tämä Itäkeskuksen ns. vanha osa rakennettiin Arkkitehdit Ky:n suunnitelmien mukaisesti vuosina 1980 - 1984. Rakennus liitettiin olemassa olevaan Itäkeskuksen metroasemaan ja sen suunnitteluun vaikutti myös viereinen valmiiksi suunniteltu Hansasilta. Suunnittelijat, Erkki Kairamo, Heikki Mäkinen ja Keijo Koskinen, totesivat

Arkkitehti-lehdessä, että kahden rakennuksen muodostama kokonaisuus ei ollut niinkään talo, vaan olennainen osa Itäkeskuksen kaupunkirakennetta ja pääjalankulkuakselia. Rakennuksen pitkitäissuuntainen lasikattoinen kauppagalleria, "pasaasi", ja sen kanssa risteävä poikkisuuntainen jalankulkuakseli muodostavat talon perusrakenteen. Julkisivuissa ja sisätiloissa varattiin mainoksille tilaa suhteellisen vapaan, mutta tiettyjä pelisääntöjä noudattavan periaatteen mukaan.

Itäkeskus julkaistiin 1980-luvulla useissa ammattilehdissä. Rakennusta pidettiin merkittävänä sekä osana Erkki Kairamon tuotantoa että esikuvana myöhemmille suomalaisille kauppakeskuksille: *"Esikaupunkeihin vähittäiskaupan keskittymisen mukana rakennettujen julkisten kauppakeskusten ja alennushallien joukossa Kairamon Itäkeskukseen suunnittelemat rakennukset ovat harvinaisia esimerkkejä yksityiskohtia ja tärkeimpiä sisätiloja myöten hallitusti toteutetuista liiketiloista."* (Vilhelm Helander: Suomalainen rakennustaide, 1994).

Rakennuksen sisätiloja on muutettu useita kertoja käyttötarkoituksen muutosten mukaisesti ja niiden muunneltavuus oli yksi suunnittelun lähtökohdista. Ensimmäiset muutokset tehtiin jo ennen kauppakeskuksen virallista valmistumista ja arkkitehtisuunnittelusta vastasi vuoteen 1996 saakka pääasiassa Arkkitehdit Ky. Suurin osa liiketiloista on uusittu ja sisäinen kulkuyhteys on avattu sekä länsi- että itäpäädyin suuntaan. Turunlinnantie 10 on rakennettu käytännössä uudelleen: alun perin Tallinnanaukion päätteeksi suunniteltu liiketilasiipi on sulautettu Itäkeskuksen laajennuksen päädyksi ja muotoiltu uudelleen erityisesti sisäänkäynnin osalta.

Vanhan osan julkisivut ovat – Turunlinnantien siipeä lukuun ottamatta – säilyneet lähes alkuperäisessä asussaan.

Aloite kohteen suojelusta

Rakennustaiteen seura teki lokakuussa 2015 suojeluesityksen Itäkeskuksen vanhan osan julkisivuista, joihin oltiin suunnitellut muutoksia. Suojeluesityksessä todettiin, että Itäkeskus on arkkitehtuurihistoriallisesti merkittävä kohde, jossa yhdistyvät Kairamon arkkitehtoniset pyrkimykset, ajankohdan kaupunkisuunnittelun uudet tavoitteet ja rakennuksen merkitys kauppakeskusrakentamisen edelläkävijänä.

Seuran esityksen mukaan suojelukohteita olisivat harvinaisuutensa, edustavuutensa ja historiallisen todistusvoimaisuutensa perusteella Tallinnanaukion ja metron liityntäterminaalin puoleisten (ilmeisesti länsisivun) julkisivujen alkuperäiset osat. Suojeltaviksi esitettiin julkisivujen alkuperäiset vaaka- ja pystyjaot, pinta- materiaalit sekä ikkuna-aukotuksen periaatteet ja julkisivun eri

vyöhykkeiden väliset suhteet syvyys-, korkeus- ja leveyssuunnassa. Myös valaisipylonit tuli suojella.

Museoviraston lausunnossa (28.4.2016) todettiin, että kohteella on valtakunnallista merkittävyyttä ja sen julkisivut ovat säilyneet arkkitehtuuriltaan varsin hyvin alkuperäisessä asussaan. Valtakunnallinen merkitys sekä ulkoarkkitehtuurin ja keskeisten tilojen säilyneisyys perustelevat rakennuksen suojelun. Suojelutavoitteina Museovirasto esitti, että rakennuksen ulkoasu rakennusosineen ja yksityiskohtineen säilyy. Suojelussa on Tallinnan aukion ja lounaispäädyn julkisivujen ohella otettava huomioon pasaasikäytävä ja lasinen porrastorni. Länsikulmauksen porrashuoneen taakse jäävä ulkokäytävä voidaan tarvittaessa sulkea arkkitehtuuriin soveltuvalla tavalla. Tarkempien suojelutavoitteiden osalta virasto toteaa, että rakennuksen ulkoasu rakennusosineen ja yksityiskohtineen säilyy. Rakennusosat korjataan ja tarvittaessa uusitaan siten, että rakenteet materiaalit, värit ja työtavat vastaavat alkuperäistä toteutusta.

Kiinteistön omistajan tavoitteet

Itäkeskus totesi vastineessaan 26.10.2016, että kohde ei ole harvinainen eikä huonokuntoisuutensa vuoksi myöskään edustava. Julkisivuja on muutettu useaan otteeseen viime vuosikymmenien aikana. Julkisivurakennelmalla ei ole merkitystä historiallisen tapahtuman todisteena tai esimerkkinä. Hitsaamalla tehty rakenne on herkkä korroosiolle, ja ongelmana on erityisesti hitsausaumojen kestävyys; huonoa rakennustapaa ei tulisi suojella. Korvaavaksi rakenteeksi on omistajan toimesta suunniteltu pulttiliitoksiin perustuvaa rakennetta, jonka osia olisi helpompi tarvittaessa uusia. Lisäksi tavoitteena olisi parantaa sadevedenpoistoa, joka on talviaikaan todettu jopa vaaralliseksi. Rakenteesta on laadittu tarkastusraportti, jonka mukaan kannatusrakenne tulisi poistaa ja korvata se nykyisiä vaatimuksia vastaavalla rakenteella. Vanhan rakenteen korjaamista ei pidetty perusteltuna. Yhtenä julkisivujen uudistamisen tavoitteena on mahdollistaa pelastusautojen kulkeminen julkisivun vieressä, mutta suojelupäätös estäisi ongelman poistamisen.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen ratkaisu

Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ei määrää Itäkeskuksen kauppakeskuksen vanhimman osan julkisivuja, Itäväylän puolista julkisivua, pasaasikäytävää eikä laisista porrastornia suojeltaviksi rakennusperintölailla.

Uudenmaan ELY- keskuksen rakennussuojelupäätöksen perusteissa viitataan suojeluesityksen mainintaan kohteen merkittävyydestä osana Erkki Kairamon tuotantoa, kaupunkisuunnittelun 1970- ja 1980-lukujen tavoitteita sekä kauppakeskusrakentamisen

edelläkävijänä. Perusteluissa todetaan, että rakennusperintölain mukainen suojelu asemakaava-alueella tulee kysymykseen lähinnä sisätilojen suojelun osalta. Kaupungin asetettua korttelin rakentamiskieltoon ja käynnistettyä asemakaavoituksen ELY-keskus katsoo, että suojelu tapahtuu rakennusperintölain sekä maankäyttö- ja rakennuslain säännösten mukaisesti maankäyttö- ja rakennuslain keinoin. Asemakaavallinen suojelu on mahdollista ulottaa puolijulkiseen pasaasikäytävään ja lasiseen porrastorniin. Museoviraston lausuntoa rakennuksen kulttuurihistoriallisesta merkityksestä ei ELY-keskuksen mukaan ole syytä kyseenalaistaa.

Kaavaratkaisu

Itäkeskuksen vanha osa suojellaan maankäyttö- ja rakennuslain keinoin. Rakennus on sekä Museoviraston, Helsingin kaupungin-museon, että Uuden-maan ELY-keskuksen mukaan arkkitehtuuri-historiallisesti merkittävä.

Rakennus on merkittävä sekä osana arkkitehti Erkki Kairamon tuotantoa, että osana Itäkeskuksen kaupunkirakenteellista kokonaisuutta, johon kuuluvat Puotinharjun ostoskeskus, Stoa edusaukioineen, kirkko, Tallinnanaukio ja metroasema. Tallinnanaukion kaupunkikuvan merkittävyys perustuu suureksi osaksi kauppakeskuksen julkisivuarkkitehtuuriin.

Suojeltavia kohteita ovat rakennuksen julkisivut Tallinnanaukion, Itäkadun ja metroaseman suuntaan sekä kauppakeskuksen sisäiset pääkulkuväylät (ns. Pasaasi ja siihen liittyvä poikittaiskäytävä). Julkisivujen teräsrakenteiden alkuperäiset päämitat (rakenteen korkeus ja syvyys, alareunan korko suhteessa torin pintaan) on säilytettävä. Myös moduliruudukkoon perustuva pysty- ja vaakarakenteiden mitoitus on säilytettävä. Ulkoseinien pintamateriaaleja ei tule korjaustöiden yhteydessä vaihtaa alkuperäisistä (lasitiili, ke-raaminen laatta) poikkeaviksi. Kaikissa tapauksessa on ensisijaisesti pyrittävä korjaamaan alkuperäiset rakenteet.

Julkisivurakenteiden säilyttämisen tulee olla ensisijainen vaihtoehto aina, kun rakenteet ovat nykyisessä tilassaan korjauskelpoisia ja niiden arvioitu käyttöikä on kohtuullisen pitkä. Jos alkuperäisten metallirakenteiden kunnostaminen edellyttää uusimista vastaavaa työn laajuutta, voidaan rakennusosat vaihtoehtoisesti korvata uusilla metallirakenteilla noudattaen alkuperäistä mitoitusta. Rakenteiden yksityiskohtia voidaan rakennusteknisistä syistä mutta, mutta muutokset eivät saa näkyä julkisivuissa.

Kaavamääräys (sr-2): *"Kaupunkikuvallisesti arvokas rakennus. Suojeltavia kohteita ovat rakennuksen kerrostasojen 1-3 julkisivut Tallinnanaukion, Itäkadun ja metroaseman suuntaan sekä sisäiset pääkulkuväylät (ns. Pasaasi ja siihen liittyvä poikittaiskäytävä).*

Julkisivujen alkuperäiset mittasuhteet ja jäsentely on säilytettävä. Mikäli rakenteita joudutaan uusimaan, on rakennusosien mitoitus säilytettävä ja käytettävä alkuperäistä vastaavia materiaaleja.

Uusien varusteiden ja mainoslaitteiden lisääminen julkisivuihin on mahdollista, jos ne eivät estä alkuperäisten rakenteiden hahmotamista. Rakennuksen käyttöön liittyvät vähäiset muutokset maantasokerroksissa ovat myös mahdollisia samoin perustein. Laajoista ja näkyvistä muutoksista on neuvoteltava suojeluviranomaisen kanssa.”

Suojelu ei koske entistä Turunlinnantie 10:n kiinteistöä, joka nykyisin olennaisesti muutettuna liittyy kauppakeskuksen uuteen osaan.

Vaikutukset

Yhdyskuntataloudelliset vaikutukset

Kaavaratkaisun toteuttamisesta ei aiheudu kaupungille kustannuksia.

Vaikutukset kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön

Kaavaratkaisulla turvataan rakennustaiteellisesti merkittävän kohteen julkisivujen ja keskeisten sisätilojen säilyminen.

SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Kaavaratkaisu ei ole ristiriidassa valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden kanssa.

Yleiskaava

Helsingin Yleiskaava 2002:ssa alue on keskustatoimintojen aluetta (tullut kokonaisuudessaan voimaan 19.1.2007 lukuun ottamatta Malmin lentokentän aluetta). Nyt laadittu kaavaratkaisu on voimassa olevan yleiskaavan mukainen

Helsingin uudessa yleiskaavassa (kaupunginvaltuusto 26.10.2016) alue on liike- ja palvelukeskusta-alue C1. Nyt laadittu kaavaratkaisu on Helsingin uuden yleiskaavan tavoitteiden mukainen

Asemakaavat

Alueella on voimassa asemakaavat nro 8450 (vahvistettu 22.3.1982), nro 8874 (vahvistettu 5.10.1984) ja nro 11366 (vahvistettu 6.6.2005). Kaavojen mukaan alue on pääosin liike- ja toimistorakennusten korttelialuetta (K) sekä metron päällä olevaa ja lankululle ja metron lippuhallia varten varattua katualuetta, jonka päälle K-korttelialueen rakennus voi ulottua ulokkeena ja kantavilta rakennusosiltaan.

Rakennusjärjestys

Helsingin kaupungin rakennusjärjestys on hyväksytty 22.9.2010.

Rakennuskiellot

Alueella on voimassa maankäyttö- ja rakennuslain 53 §:n 1 momentin mukainen rakennuskielto asemakaavan muuttamiseksi.

Pohjakartta

Helsingin kaupungin kaupunkimittauspalvelut on laatinut pohjakartan.

Maanomistus

Korttelialue ovat yksityisomistuksessa. Katualueet ovat kaupungin omistuksessa.

SUUNNITTELU- JA KÄSITTELYVAIHEET

Vireilletulo

Kaavoitus on tullut vireille vuonna 2018 kaupungin aloitteesta.

Viranomaisyhteistyö

Kaavaratkaisun valmistelun yhteydessä on tehty yhteistyötä seuraavien viranomaistahojen kanssa:

- Uudenmaan ELY-keskus
- kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala (kaupunginmuseo)
- kaupunkiympäristötoimiala

Osallistumis- ja arviointisuunnitelman sekä kaavan valmisteluaineiston nähtävilläolo

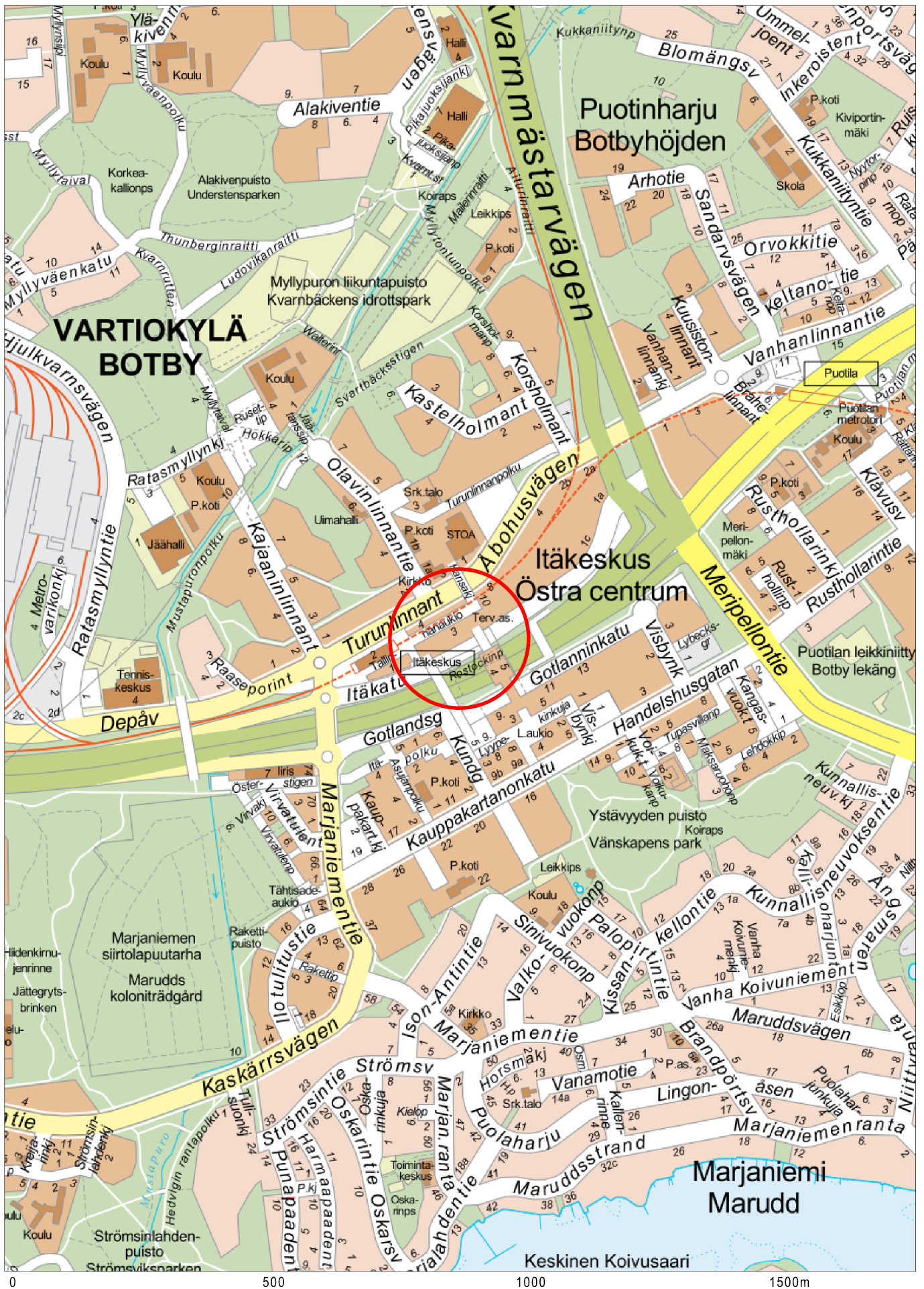
Osallistuminen ja vuorovaikutus järjestetään liitteenä olevan osallistumis- ja arviointisuunnitelman (OAS) mukaisesti.

Vireilletulosta ja OAS:n sekä valmisteluaineiston nähtävilläolosta on ilmoitettu osallisille kirjeillä ja verkkosivuilla www.hel.fi/kaupunkiymparisto/fi sekä lehti-ilmoituksella Helsingin uutisten itäpainoksessa

Osallistumis- ja arviointisuunnitelma sekä valmisteluaineistoa (kaavaluonnos ja selostusluonnos liitteineen) on nähtävillä 19.3.–13.4.2018 seuraavissa paikoissa:

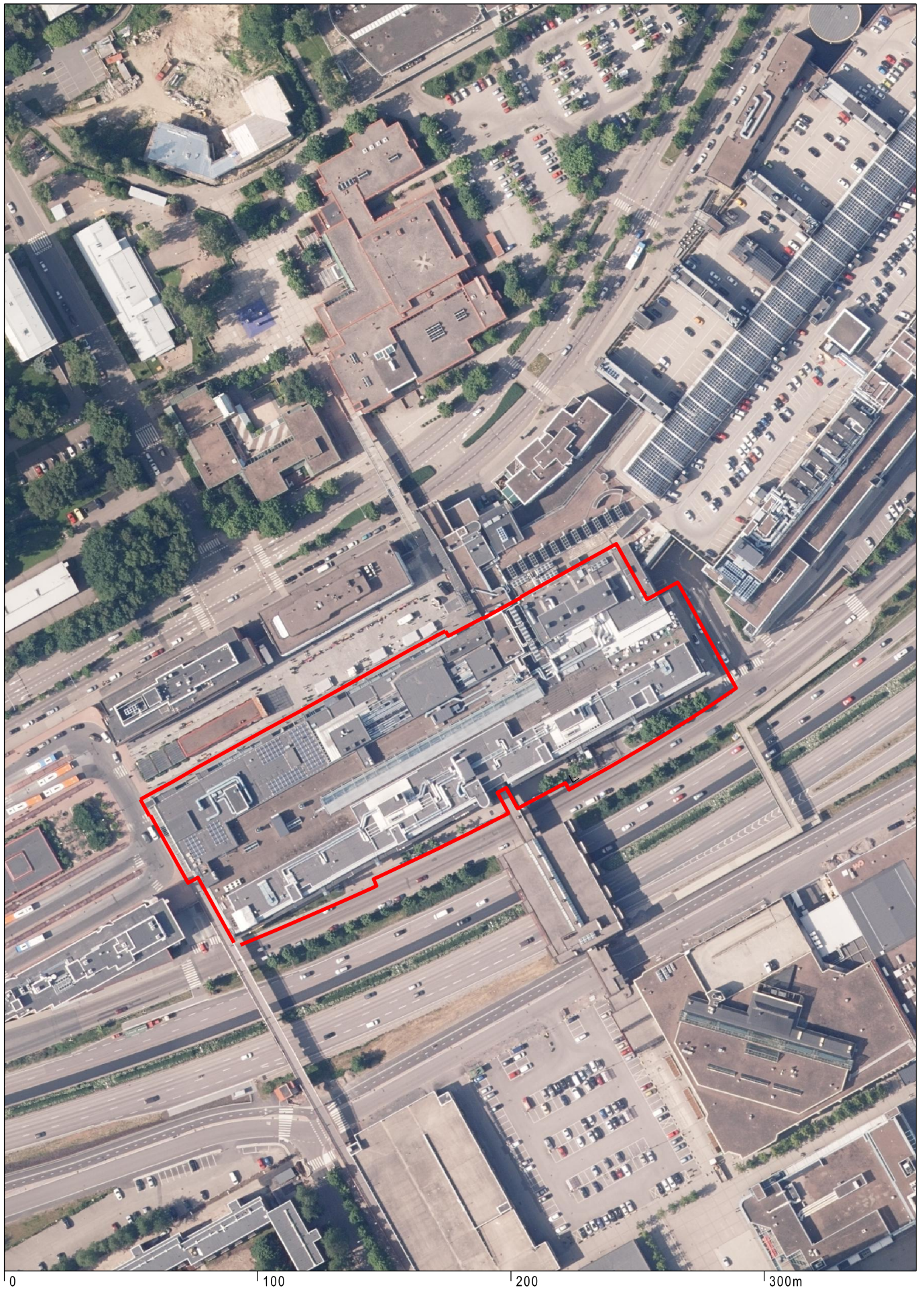
- info- ja näyttelytila Laiturilla, Narinkka 2
- kulttuurikeskus Stoassa, Turunlinnantie 1
- verkkosivuilla www.hel.fi/suunnitelmat.

TÄTÄ SELOSTUSTA TÄYDENNETÄÄN EHDOTUSVAIHEESSA

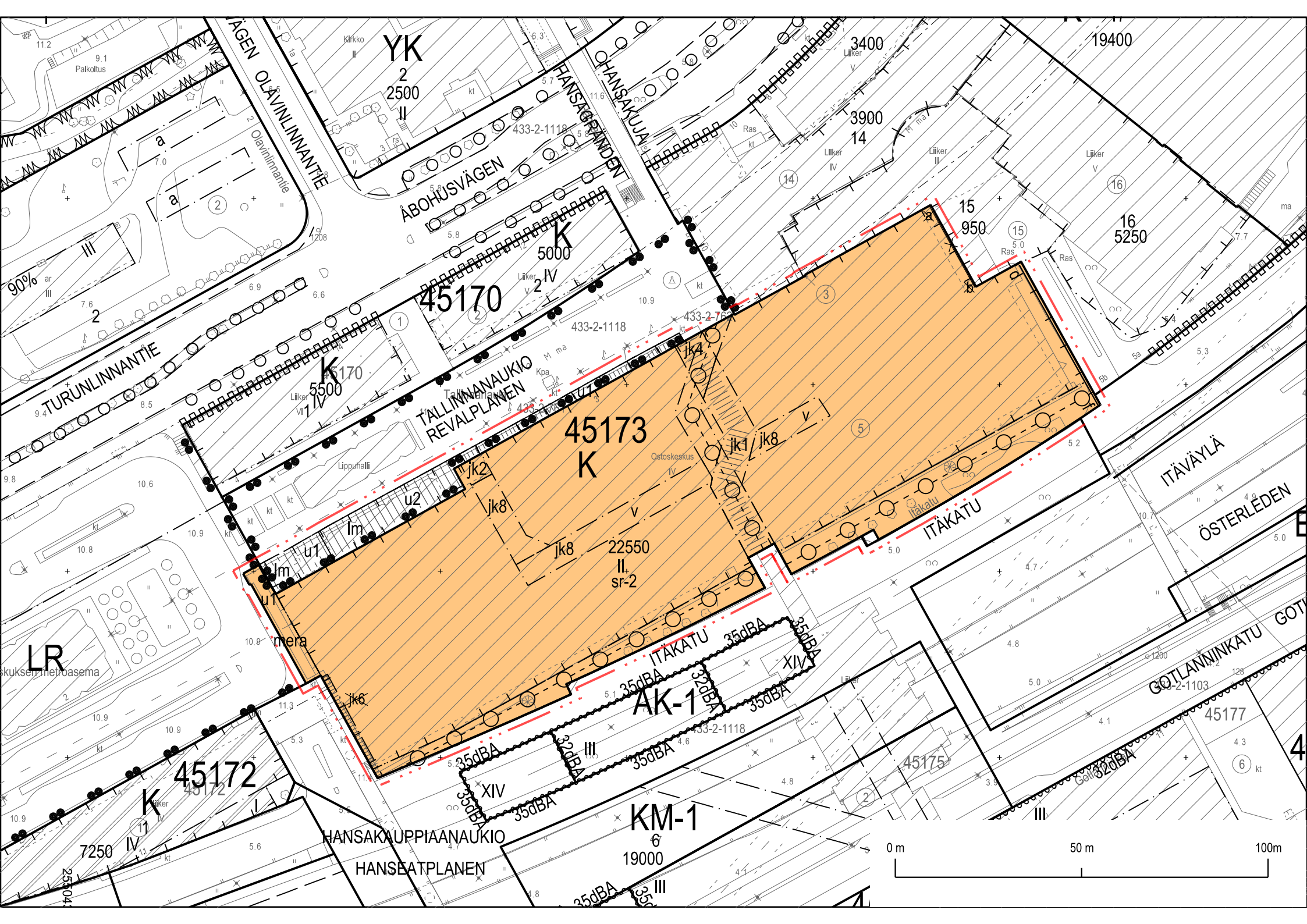
Sijaintikartta
Kauppakeskus Itis

Helsingin kaupunki
Asemakaavoitus
Itäinen alueyksikkö / täydennysrakentamis tiimi

Ilmakuva
Kauppakeskus Itis

Helsingin kaupunki
Asemakaavoitus
Itäinen alueyksikkö / täydennysrakentamis tiimi

ASEMAKAAVAMERKINNÄT JA -MÄÄRÄYKSET

K

Liike- ja toimistorakennusten korttelialue.

2 m kaava-alueen rajan ulkopuolella oleva viiva.

Korttelin, korttelinosan ja alueen raja.

Osa-alueen raja.

Risti merkinnän päällä osoittaa merkinnän poistamista.

45173

Korttelin numero.

5 Ohjeellisen tontin numero.

22550 Rakennusoikeus kerrosalaneliömetreinä.

II Roomalainen numero osoittaa rakennusten, rakennuksen tai sen osan suurimman sallitun kerrosluvun likimääräisestä tasosta + 10.80 laskettuna.

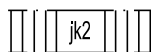
Rakennusala.

Kaupunkikuvallisesti arvokas rakennus. Suojeltavia kohteita ovat rakennuksen kerrostasojen 1-3 julkisivut Tallinnanaukion, Itäkadun ja metroaseman suuntaan sekä sisäiset pääkulkuväylät (ns. Pasaasi ja siihen liittyvä poikittaiskäytävä). Julkisivujen alkuperäiset mittasuhteet ja jäsentely on säilytettävä. Mikäli rakenteita joudutaan uusimaan, on rakennusosien mitoitus säilytettävä ja käytettävä alkuperäistä vastaavia materiaaleja.

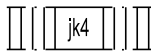
Uusien varusteiden ja mainoslaitteiden lisääminen julkisivuihin on mahdollista, jos ne eivät estä alkuperäisten rakenteiden hahmottamista. Rakennuksen käyttöön liittyvät vähäiset muutokset maantaso-kerroksissa ovat myös mahdollisia samoin perustein. Laajoista ja näkyvistä muutoksista on neuvoteltava suojeluviranomaisen kanssa.

Yleiselle jalankululle varattu alueen osa.

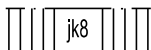
Alueen osa, jolle tulee rakentaa likimääräisellä tasolla +10.80 vähintään 5 metriä leveä ja 2,8 metriä korkea yleiselle jalankululle varattu kulkutila, joka tulee kattaa ja joka saadaan rakentaa asema-kaavassa osoitetun kerrosalan lisäksi.

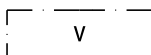
Yleiselle jalankululle likimääräisellä tasolla +10.80 varattu alueen osa, jolle tulee rakentaa vähintään 2,8 metriä korkea kulkutila. Likimääräisellä tasolla +10.80 saadaan alueella rakentaa rakennusta kannattavia pilareita.

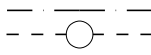
Yleiselle jalankululle likimääräisellä tasolla +10.80 varattu alueen osa, jolle tulee rakentaa vähintään 2,8 metriä korkea kulkutila.

Alueen sisäiselle jalankululle likimääräisellä tasolla +10.80 varattu alueen osa.

Alueen osa, jolle saa likimääräisen tason +16.00 yläpuolelle rakentaa teräsrakenteisen lasikaton. Likimääräisten tasojen +10.80 ja +20.00 välille ei saa rakentaa välipohjaa.

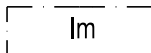
Maanalaista johtoa varten varattu alueen osa. Itäkadun varrella saa alueelle rakentaa porrashuoneita ja ulokkeita, jotka eivät haittaa vesijohdon tai viemärin rakentamista, korjaamista tai kunnossapitoa.

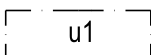
Jalankululle varattu katu likimääräisellä tasolla +10.80.

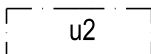
Alueen osa metrorataa ja asemaa varten.

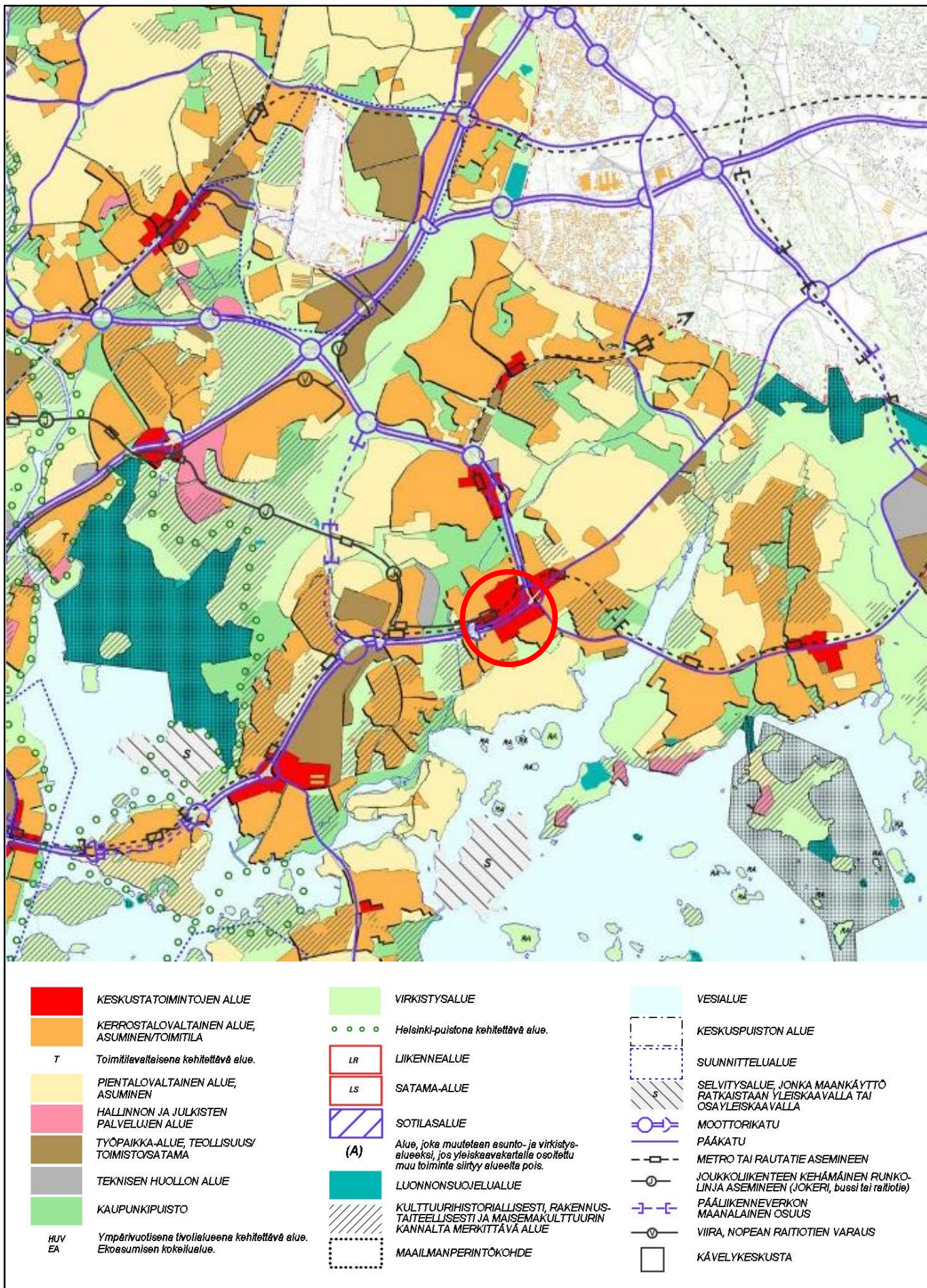
Rakennusala metron lippuhallia ja liukuporras- ja porraskuilua varten.

Kortteliin 45173 kuuluvan ulokkeen rakennusala, jolle saadaan rakentaa tasosta +10.80 ylöspäin rakennusosia, jotka eivät haittaa metroradan tai aseman rakentamista ja käyttöä.

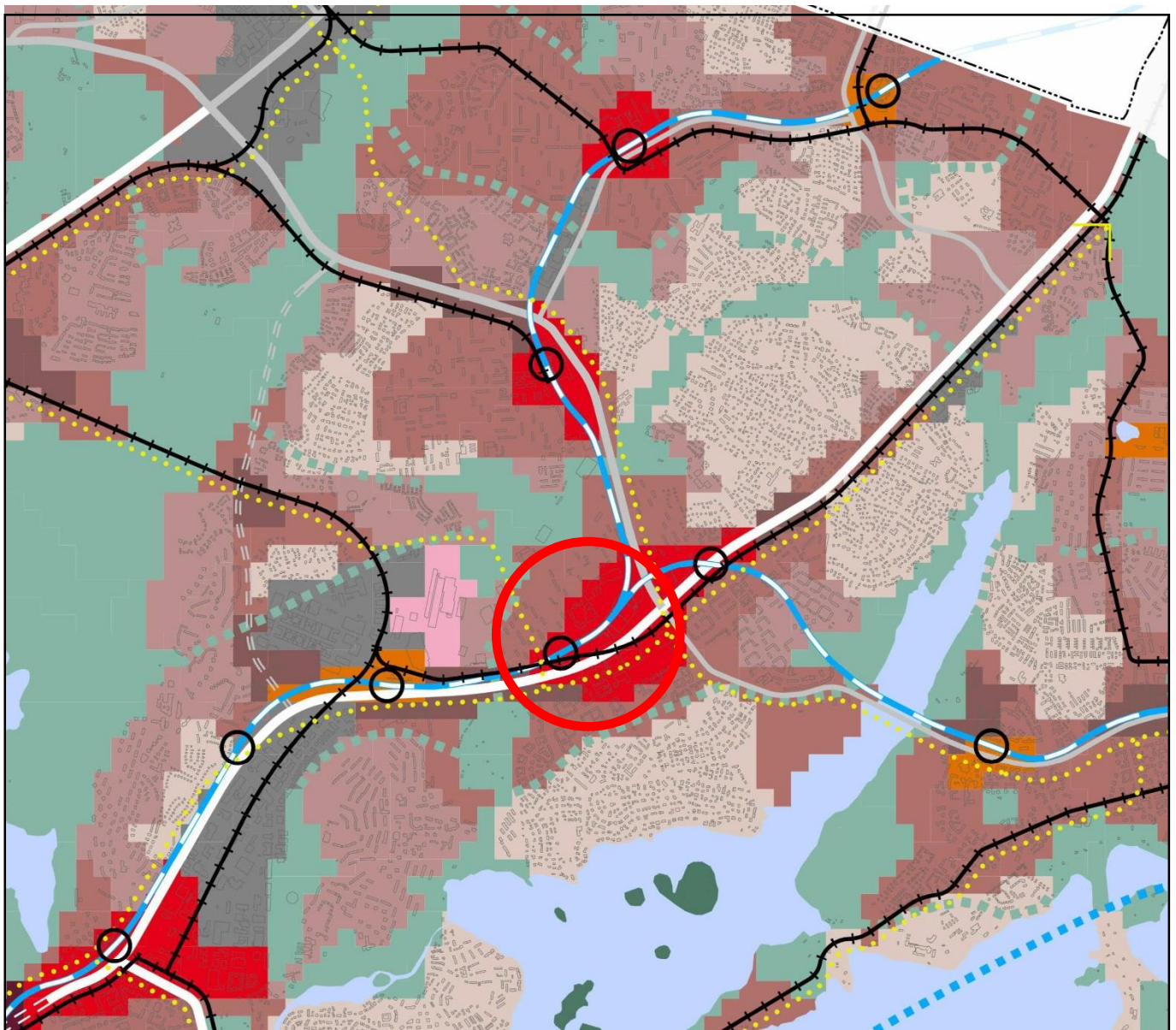

Kortteliin 45173 kuuluvan ulokkeen rakennusala, jolle saadaan rakentaa tasosta +15.00 ylöspäin. Tason +15.00 alapuolelle saadaan kuitenkin ulottaa vaatimia kantavia rakennusosia, jotka eivät haittaa metroradan tai aseman rakentamista ja käyttöä.

Ote yleiskaava 2002:sta
Kauppakeskus Itis

Helsingin kaupunki
Asemakaavoitus
itäinen alueyksikkö / täydennysrakentamistiimi

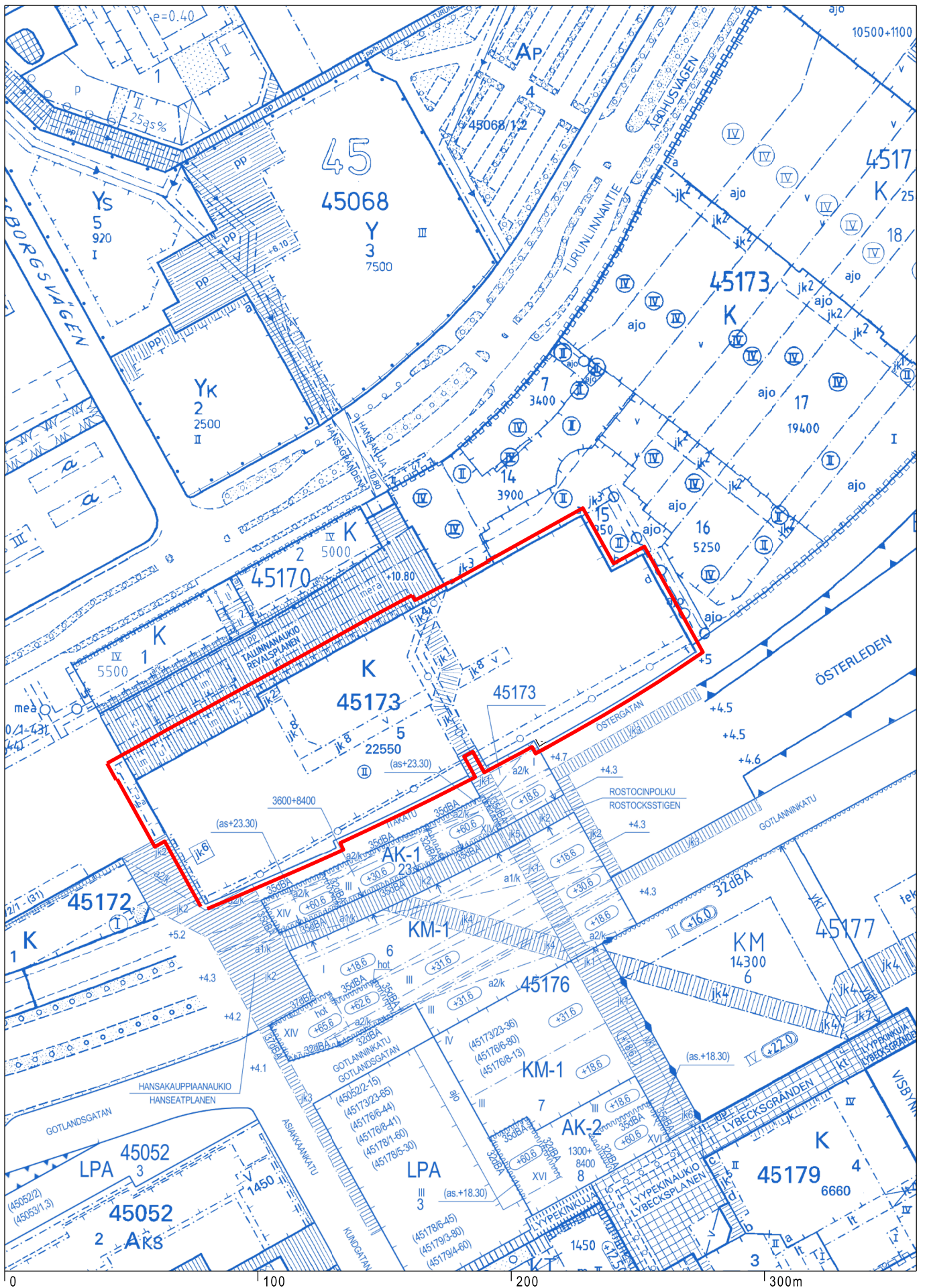
- Liike- ja palvelukeskusta C1
- Kantakaupunki C2
- Lähikeskusta C3
- Asuntovaltainen alue A1
- Asuntovaltainen alue A2
- Asuntovaltainen alue A3
- Asuntovaltainen alue A4
- Suomenlinnan aluekokonaisuus
- Toimitila-alue
- Yhdyskuntateknisen huollon alue

- Satama
- Puolustusvoimien alue
- Virkistys- ja viheralue
- Merellisen virkistys- ja matkailun alue
- Viheryhteys
- Rantaraitti
- Vesialue
- Rautatie asemineen
- Metro asemineen
- Raideliikenteen runkoyhteys

- Pikaraitiotie
- Raideliikenteen yhteystarve
- Valtakunnallisesti/seudullisesti tärkeä tie tai katu eritasoliittymineen
- Kaupunkibulevardi
- Pääkatu
- Valtakunnallisesti tai seudullisesti tärkeän tien tai kadun, kaupunkibulevardin tai pääkadun maanalainen tai katettu osuus
- Baanaverkko
- Östersundom ei kuulu kaava-alueeseen
- Viiva 30 metriä sen alueen ulkopuolella, jota päätös koskee. Yleiskaava kattaa kaupungin hallinnollisen alueen poislukien Östersundom.

Ote Helsingin uudesta yleiskaavasta
(kaupunginvaltuusto 26.10.2016)
Kauppakeskus Itis

Helsingin kaupunki
Asemakaavoitus
itäinen alueyksikkö / täydennysrakentamistiimi

Ote ajantasa-asemakaavasta

Kartta on eri korkeusjärjestelmässä

kuin asemakaavan muutos

Kauppakeskus Itis

Helsingin kaupunki

Asemakaavoitus

Itäinen alueyksikkö / täydennysrakentamis tiimi

ITÄKESKUS, VANHA OSA

rakennushistoriaselvitys 20.11.2017

Itäkeskuksen kauppakeskuksen vanhan osan rakennushistoriaselvitys on laadittu tulevaa asemakaavan muutosta varten. Ensisijaisesti rakennuksen julkisivuja koskeva suojelukaava on osoittautunut tarpeelliseksi tulevan korjaustyön takia. Rakennushistoriaselvitys on laadittu asemakaavapalvelussa syksyllä 2017.

Suojeluesitykset ja lausunnot

Tallinnanaukion puoleisen julkisivun kunnostuksessa noudatettavista periaatteista on ollut erimielisyyttä rakennuksen omistajan ja viranomaisten kesken. Korjaustavasta käydyn keskustelun jälkeen Rakennustaiteen seura esitti lokakuussa 2015 kauppakeskuksen vanhan osan suojelemista rakennussuojelulain nojalla. Seuran esityksen mukaan suojelukohteita olisivat harvinaisuutensa, edustavuutensa ja historiallisen todistusvoimaisuutensa perusteella Tallinnanaukion ja metron liityntäterminaalin puoleisten julkisivujen alkuperäiset osat. Suojeltaviksi esitettiin julkisivujen alkuperäiset vaaka- ja pystyjaot, valaisinpylonit, pintamateriaalit sekä ikkuna-aukokuksen periaatteet ja julkisivun eri vyöhykkeiden väliset suhteet syvyys-, korkeus- ja leveyssuunnissa.

Museoviraston huhtikuussa 2016 antamassa lausunnossa todettiin, että kohteella on valtakunnallista merkittävyyttä ja sen julkisivut ovat säilyneet arkkitehtuuriltaan varsin hyvin alkuperäisessä asussaan. Valtakunnallinen merkitys sekä ulkoarkkitehtuurin ja keskeisten tilojen säilyneisyys perustelevat rakennuksen suojelun. Suojelutavoitteina Museovirasto esitti, että rakennuksen ulkoasu rakennusosineen ja yksityiskohtineen säilyy. Suojelussa on Tallinnanaukion ja lounaispäädyn julkisivujen ohella otettava huomioon pasaasikäytävä ja lasinen porrastorni. Länsikulkumauksen porrashuoneen taakse jäävä ulkokäytävä voidaan tarvittaessa sulkea arkkitehtuuriin soveltuvalla tavalla.

Tarkempien suojelutavoitteiden osalta virasto toteaa, että rakennuksen ulkoasu rakennusosineen ja yksityiskohtineen säilyy. Rakennusosat korjataan ja tarvittaessa uusia siten, että rakenteet materiaalit, väri ja työtavat vastaavat alkuperäistä toteutusta.

Itäkeskus totesi vastineessaan 26.10.2016, että julkisivuja on muutettu useaan otteeseen viime vuosikymmenien aikana. Julkisivurakennelmalla ei ole merkitystä historiallisen tapahtuman todisteena tai esimerkkinä. Hitsaamalla tehty rakenne on herkkä korroosiolle, ja ongelmana on erityisesti hitsausaamojen kestävyys. Korvaavaksi rakenteeksi on omistajan toimesta suunniteltu pulttiliitoksiin perustuvaa rakennetta, jonka osia olisi helpompi tarvittaessa uusia. Lisäksi tavoitteena olisi parantaa sadevedenpoistoa, joka on talviaikaan todettu jopa vaaralliseksi. Rakenteesta on laadittu tarkastusraportti (Finnmap Consulting/2014), jonka mukaan kannatusrakenne tulisi poistaa ja korvata se nykyisiä vaatimuksia vastaavalla rakenteella. Sweco Rakennetekniikka Oy:n laatiman selvityksen mukaan vanhan rakenteen korjaaminen ei ole perusteltua. Yhtenä julkisivujen uudistamisen tavoitteena on mahdollistaa pelastusautojen kulkeminen julkisivun vieressä. Suojelupäätös estäisi ongelman poistamisen.

ELY-keskuksen ratkaisu

Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ei määrännyt Itäkeskuksen kauppakeskuksen vanhimman osan julkisivuja, Itäväylän puolista julkisivua, pasaasikäytävää eikä laisista porrastornia suojeltaviksi rakennusperintölailla. ELY-keskuksen rakennussuojelupäätöksen perusteluissa viitattiin suojeluesityksen mainintaan kohteen merkittävyydestä osana Erkki Kairamon tuotantoa, kaupunkisuunnittelun 1970- ja 1980-lukujen tavoitteita sekä kauppakeskusrakentamisen edelläkävijänä ja todettiin,

että rakennusperintölain mukainen suojelu asemakaava-alueella tulee kysymykseen lähinnä sisätilojen suojelun osalta. Kaupungin asetettua korttelin rakentamiskieltoon ja käynnistettyä asemakaavoituksen ELY-keskus katsoi, että suojelu tapahtuu rakennusperintölain sekä maankäyttö- ja rakennuslain säännösten mukaisesti maankäyttö- ja rakennuslain keinoin. Asemakaavallinen suojelu on mahdollista ulottaa puolijulkiseen pasaasikäytävään ja lasiseen porrastorniin. Museoviraston lausuntoa rakennuksen kulttuurihistoriallisesta merkityksestä ei ELY-keskuksen mukaan ole syytä kyseenalaistaa.

Rakennushistoriaselvityksen sisältö

Rakennushistoriaselvitystä varten on koottu arkistotietoja Itäkeskuksen asemakaavoituksen sekä kauppakeskuksen suunnittelun ajalta. Käytettävissä olevien niukkojen arkistolähteiden pohjalta on esitetty pääpiirteissään rakennuksen, erityisesti sen julkisivujen, rakennus- ja muutosvaiheet. Suojelukaavasta käydyn keskustelun perusteella on myös päätetty käydä läpi arkkitehti Erkki Kairamon tuotantoa ja sen asemaa ja merkitystä osan suomalaista 1900-luvun arkkitehtuuria. Töiden arvioinnissa on ollut hyödyksi Kairamon elinaikanaan nauttima myönteinen julkisuus: Veho-Cityä (Espoo) lukuun ottamatta jokainen hänen teosluettelonsa rakennus on julkaisu Arkkitehti-lehdessä, useimmat heti valmistuttuaan ja Itäkeskuksen maamerkki peräti kolme kertaa peräkkäin vuosina 1978-1987. Arvioiti on siten ollut mahdollista Kairamon omien sanojen ja aikalaiskritiikin pohjalta.

ITÄKESKUKSEN ASEMAKAAVOITUS

Helsingin itäisten kaupunginosien aluekeskusta hahmoteltiin ensimmäisen kerran 1950-luvun lopulla Puotila ja Puotinharjun asemakaavoja varten laaditussa kaavarungossa. Keskukseen rakentamiseen varauduttiin jättämällä ostoskeskukselle laajenemistilaa etelään ja kaakkoon. Koko Helsingin itäistä sektoria koskevaa yleissuunnitelmaa ryhdyttiin valmistelemaan vuonna 1969, kun metro-radan rakentamisesta oli tehty periaatepäätös.

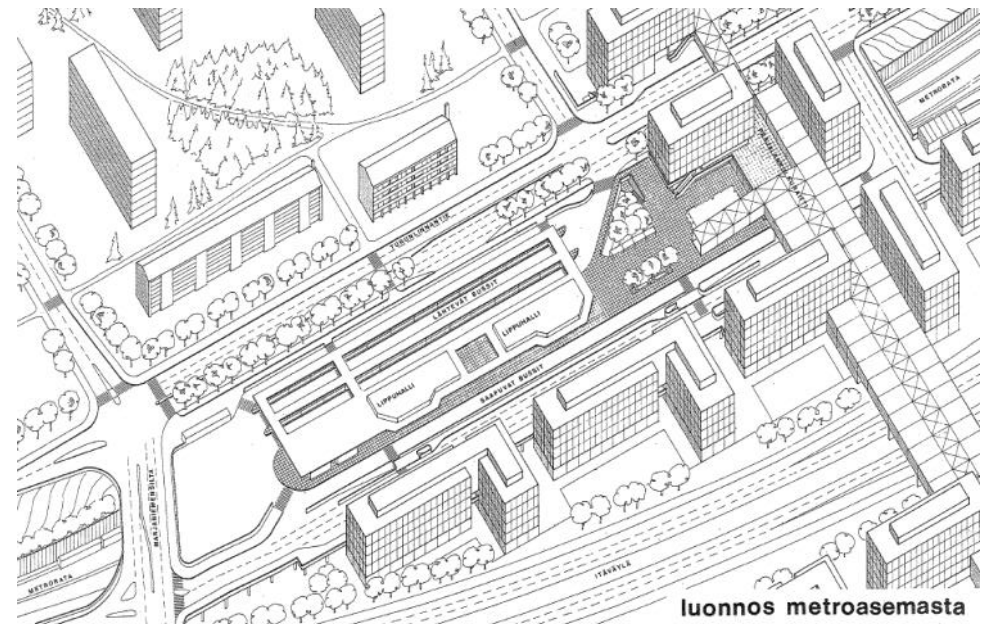
Keskukseen sijoitusvaihdot käsiteltiin nopeasti, jotta metrohanke olisi voinut edetä, ja sijoituspaikaksi valittiin Puotinharjun ja Marjanniemen välinen rakentamaton

alue. Aluekeskukseen suunniteltiin sijoitettavaksi kauppa- ja liiketoimintoja, jotka olisivat kilpailukykyisiä Helsingin keskustan kanssa. Lähistölle suunniteltiin rakennettavaksi tehokkaasti kaavoitettu asuinalue, jonka oli tarkoitus houkutella elinkeinoelämää keskuksen uusiin tiloihin.

Itäkeskuksen kaavarungon esisuunnitteluvaiheessa (1973) esitettiin alueen kaupallisten palvelujen keskeisenä osana toteutettavaksi kävelykatu, joka yhdistäisi vuonna 1965 valmistuneen Puotinharjun ostoskeskuksen, tulevan metroaseman ja bussiterminalin Itäväylän eteläpuoleisiin alueisiin.

Itäkeskuksen suunnittelu alkoi vuonna 1972 ja aluekeskuksen asuntoja ryhdyttiin rakentamaan vuonna 1975. Itäväylän eteläpuolella olevalle peltoalueelle rakennettu K-Citymarket avattiin keväällä 1977, mutta kauppakeskuksen ydinosan asemakaava viivästyi metron suunnittelun hitaamman etenemisen takia. Kaavoja vahvistettiin 1980-luvun kuluessa. Itäkeskus erotettiin Puotinharjusta omaksi osa-alueekseen vuonna 1996.

Vasemmalla Itäkeskuksen keskusta-alueen illustraatio (Juhani Katainen 29.3.1973), oikealla KSV:n vuonna 1973 laatima aksometria metroaseman ympäristöstä. Lähde: Itäkeskuksen kaavarunko, esisuunnittelun yhteenveto.

luonnos metroasemasta

"Esikaupunkiin vähittäiskaupan keskittymisen mukana rakennettujen julkisten kauppakeskusten ja alennushallien joukossa Kairamon Itäkeskukseen suunnittelemat rakennukset ovat harvinaisia esimerkkejä yksityiskohtia ja tärkeimpiä sisätiloja myöten hallitusti toteutetuista liiketiloista." (Vilhelm Helander : Suomalainen rakennustaide, 1994)

Kauppakeskushankkeen ensimmäinen vaihe rakennettiin Arkkitehdit Ky:n suunnitelmien mukaisesti vuosina 1980 - 1984. Rakennus liitettiin kesäkuussa 1982 valmistuneeseen Itäkeskuksen metroasemaan (arkkitehtitoimisto Juhani Katainen) ja sen suunnitteluun vaikutti myös viereinen Hansasilta.

Arkkitehti-lehdessä (6-7/1985) julkaistussa esittelyssä suunnittelijat kuvasivat kahden rakennuksen muodostamaa kokonaisuutta dynaamisena eri liikennemuotojen risteyspisteenä ja osana asuntoalueita yhdistävää pääjalankulkuakselia, enemmän osana kaupunkirakennetta kuin yksittäisenä talona.

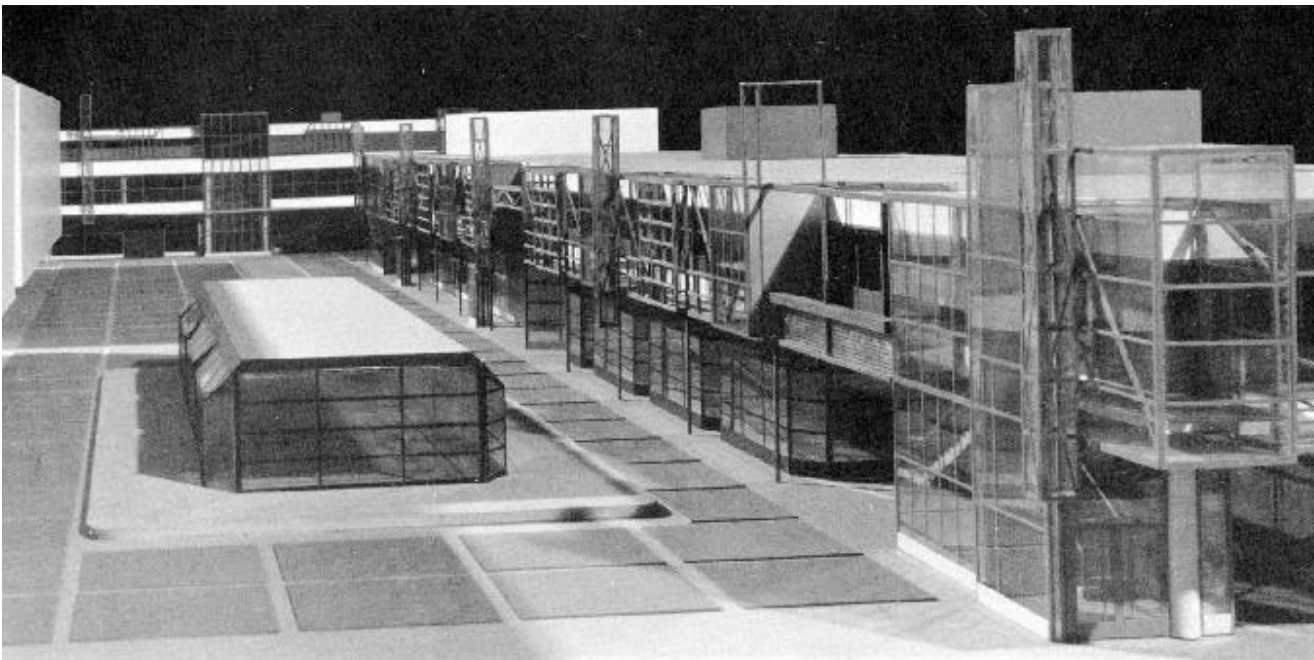
Tallinnanaukion itä- ja eteläpuolta reunustavat rakennukset muodostuivat kahdesta yhtenäisesti suunnitellusta kiinteistöstä. Liiketilat sijaitsivat neljässä kerroksessa, joita yhdistävät liukurampit. Metrokannen tasolla olevan lasikatteisen sisäkadun päihin sijoitettiin isot tavaratalot. Pienemmät liikkeet sijoitettiin sisäkadun varrelle ja rakennuksen muihin kerroksiin. Ylimpään kerrokseen sijoitettiin Itäkeskuksen terveysasema. Liiketilojen huolto oli suunniteltu tehtäväksi Itäkadun puolella olevien lastaustilojen kautta ja autopaikoitus sijoitettu rakennuksen kahdelle alimmalle kerrostasolle.

Tallinnanaukion päässä oleva SYP:n kiinteistö oli ensimmäisessä rakennusvaiheessa kirjaimellisesti aukion päätte, johon ei itäpuolella vielä liittynyt muita liiketiloja.

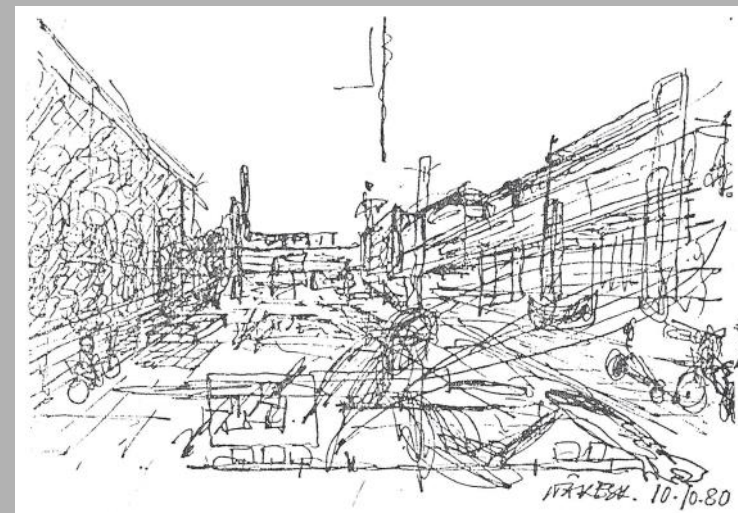
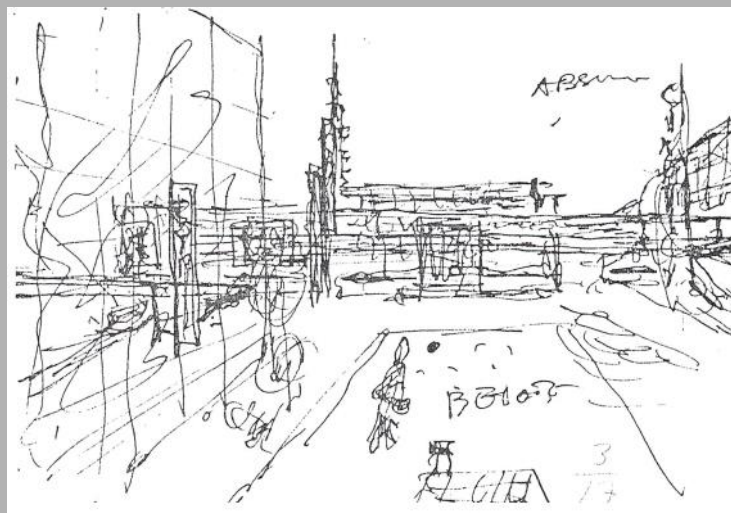
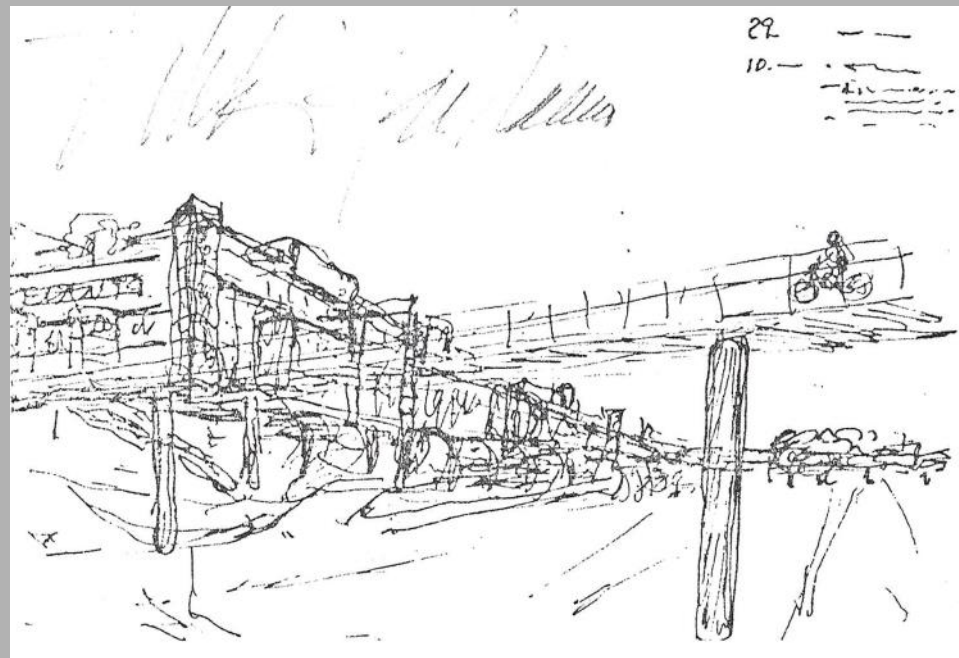
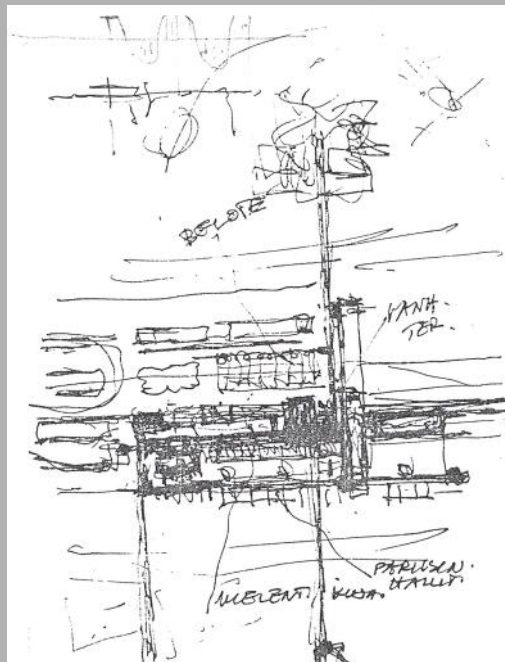
Rakennuksen arkkitehtuurin keskeisiä aiheita olivat pitkittäissuuntainen lasikattoinen pasaasi, sitä vastassa oleva kohtisuora jalankulkuakseli sekä *"vertikaalit tasonvaihto-elementit"* (ilmeisesti porrastornit), joiden vastaparina Itäväylän puolella oli vaakasuuntainen valaistu lasilyhty.

Tallinnanaukion puoleiset julkisivut muodostuivat lasi-, lasitiili- ja klinkkeripinnoista, joiden edessä oli kylmänä teräsrakenteena toteutettu vyöhyke, joka sisälsi katokset, portaat, terassit ja mainostelineet. Mainoksille todettiin varatun tilaa *"suhteellisen vapaan, mutta tiettyjä pelisääntöjä noudattavan periaatteen mukaan: mainokset vaihtuvat, rakennus jää."* Sisätilasta haluttiin luoda *"ilmeeltään kuulas ja valoisa, jotta myymälöiden mainos- ja tavarahäly voitettaisiin."* Arkkitehtisuunnittelu rakennuksen sisällä käsitti yleiset tilat sekä vuokrattavien tilojen yleisratkaisut. Sisustussuunnitelmat laadittiin vuokralaisten toimesta.

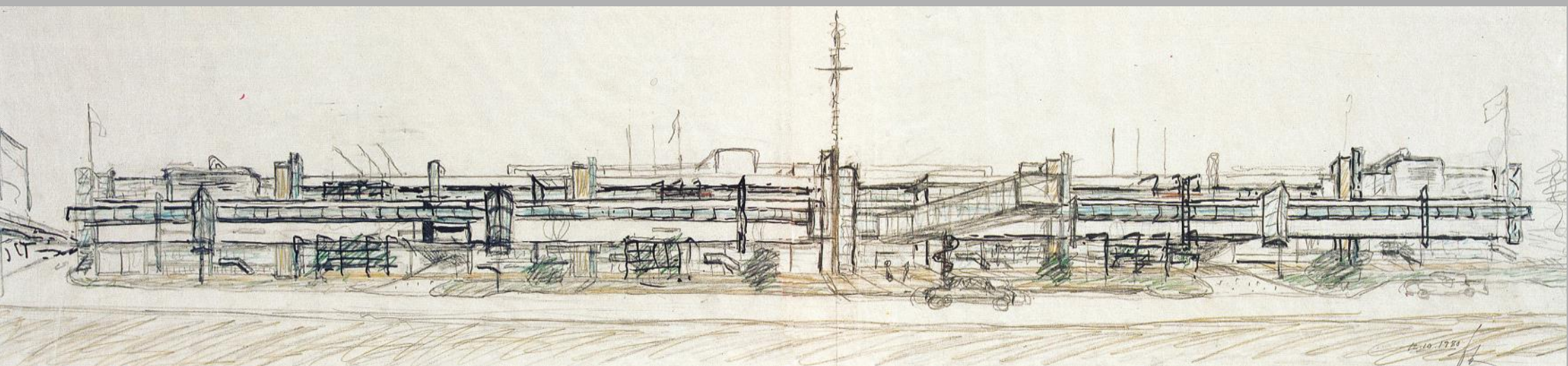
Kauppakeskus on elementtirunkoinen lukuun ottamatta Tallinnanaukion päädyssä olevaa entistä SYP:n kiinteistöä, jonka runkorakenteet on valettu paikalla. Elementtirunko muodostuu rakenteiltaan systemaattisesta, teollisuusrakennukseen viittaavasta elementtirungosta, jota julkisivujen ja sisäkatujen teräs-lasirakenteiset vyöhykkeet rikastuttavat.

Itäkeskuksen pienoismalli vuodelta 1982 (Arkkitehti-lehti n:o 6/1982)

Erkki Kairamon luonnoksia Itäkeskuksesta vuodelta 1980: asemapiirros tekstimuotoisine luonnehdintoineen, kevyen liikenteen silta (ylärivi) sekä Tallinnanaukion hahmotelmia. Keijo Koskisen kokoelma.

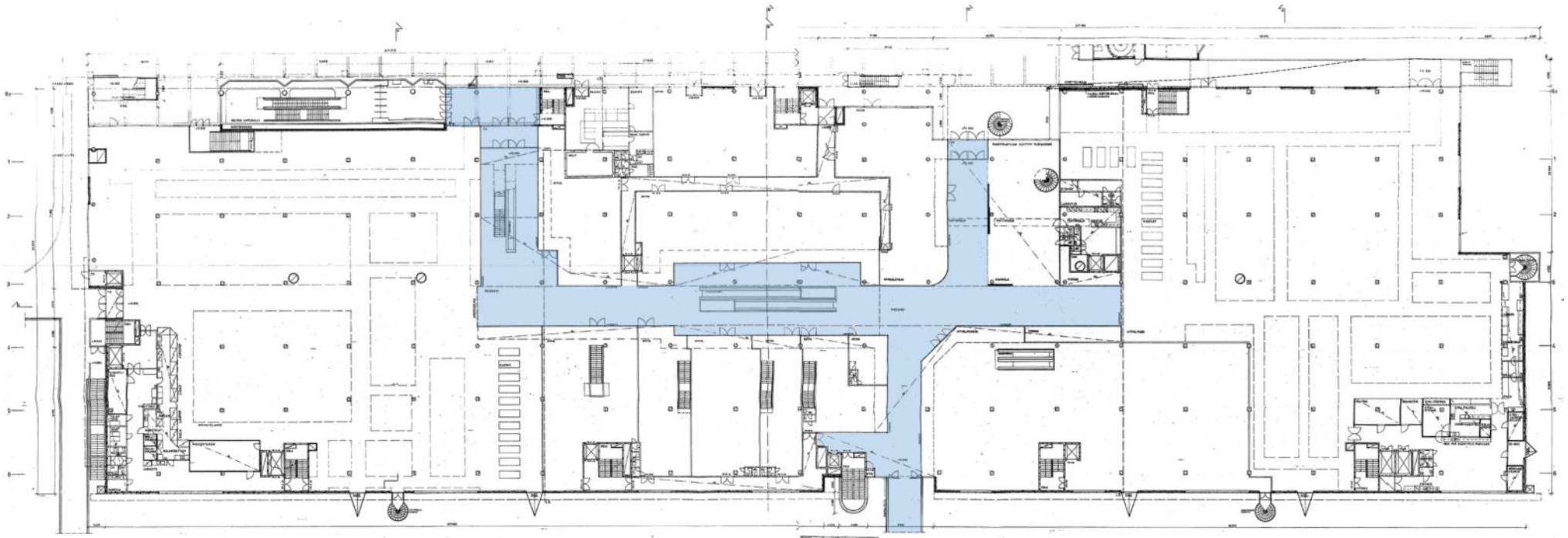

Erkki Kairamon luonnos Itäväylän puoleisesta julkisivusta vuodelta 1980. Julkaistu Arkkitehti-lehdessä 6-7/1985

MUUTOKSIA ENSIMMÄISEN RAKENNUSVAIHEEN JÄLKEEN

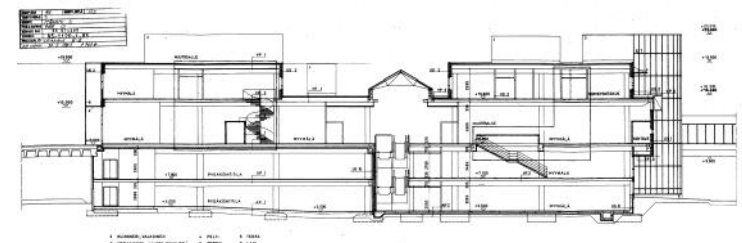
Arkkitehdit Ky suunnitteli kauppakeskukseen useita muutoksia jo rakennusaikana ja vastasi suunnittelusta vuoteen 1989 saakka. Toimisto suunnitteli lisäksi vuosien 1992, 1994 ja 1996 julkisivu- ja huonetilamuutokset. Rakennusvalvonnan arkistoon on talletettu muutospiirustuksia seuraavasti:

1983	Arkkitehdit Ky	Muutoksia 1.-4. kerroksissa
1984	Arkkitehdit Ky	4. kerroksen tilamuutoksia
1986	Arkkitehdit Ky	Muutoksia kaikilla kerrostasoilla ja julkisivuissa
1987	Arkkitehdit Ky	Suutarin ja vartijan tilat, ravintolan muutos kuntosaliksi
1989	Arkkitehdit Ky	Lauhduttimet vesikatolle
1991	Vuori & Heikkilä Arkkitehtitoimisto	Valokatteen muutos
1991	Arkkitehtitoimisto Heikkinen—Komonen Oy	Kahvilan muutos, hissi- ja porrasjärjestelyjä, kattosilta
1992	Arkkitehdit Ky	
1993	Arkkitehtitoimisto Mikko Heikkilä Oy	2. ja 3. kerroksen muutoksia
1994	Arkkitehdit Ky	
1994	Arkkitehtitoimisto Mikko Heikkilä Oy	Pasaasin muutoksia, 3. kerros
1996	Arkkitehdit Ky	Lounaisjulkisivun sisäänkäynti, tilamuutoksia 2. ja 3. kerroksessa
1997	Arkkitehtitoimisto HKP Oy	Tilamuutoksia 2. ja 3. kerroksessa
1998	Arkkitehtitoimisto Mikko Heikkilä Oy	Liikehuoneistojen tilamuutoksia . 1. kerros (ilmeisesti kolmas kerros)
1998	Arkkitehtitoimisto Mikko Heikkilä Oy	2. kerroksen (ilmeisesti neljäs kerros) terveysasema
1999	Arkkitehtitoimisto Mikko Heikkilä Oy	Tilamuutoksia 3. ja 4. kerros, hissi
1999	Arkkitehtitoimisto Mikko Heikkilä Oy	IV-konehuone, henkilöhissi, tuulikaappi
2001	Arkkitehtitoimisto Mikko Heikkilä Oy	4. kerroksen käyttötarkoituksen muutos
2002	Arkkitehtitoimisto Mikko Heikkilä Oy	Tilamuutoksia: ravintola, pankki ja kampaamo

Kauppakeskuksen pohjapiirros, Arkkitehdit KY 1983. "Pasaasi" ja Tallinnanaukiolta Hansasillalle johtava käytävä on korostettu sinisellä värillä.

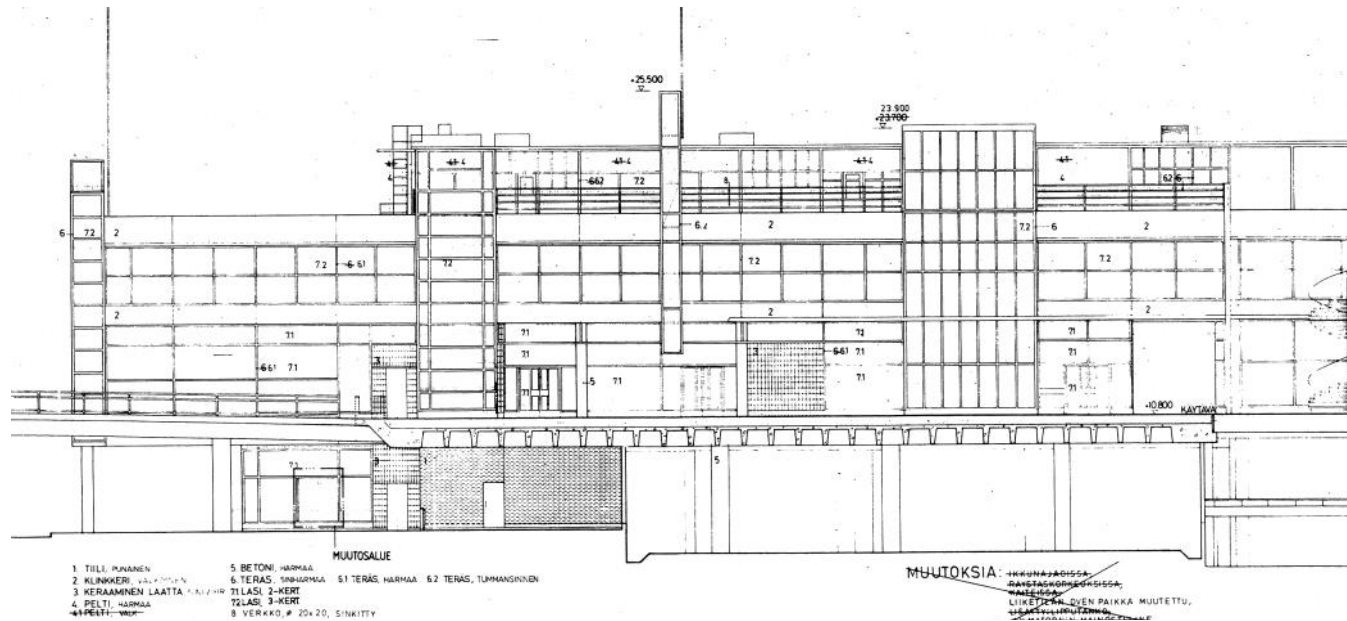
2003	Arkkitehtitoimisto Mikko Heikkilä Oy	Tila- ja julkisivumuutoksia, Turunlinnantie 10:n ulkoväri-suunnitelma
2004	Arkkitehtitoimisto Mikko Heikkilä Oy	Julkisivumuutoksia
2005	Arkkitehtitoimisto Mäki-Marttunen Oy	Tilamuutoksia liiketiloissa
2005	Arkkitehtitoimisto Mikko Heikkilä Oy	Muutoksia Tallinnanaukion ja Hansasillan välisessä käytävässä
2011	Parviainen Arkkitehdit Oy	Julkisivumuutoksia
2012	Arkkitehtitoimisto Avarc Oy	Terveyskeskus
2015	Parviainen Arkkitehdit Oy	

Leikkaus kauppakeskuksen vanhasta osasta, Arkkitehdit KY, 30.5. 1983.

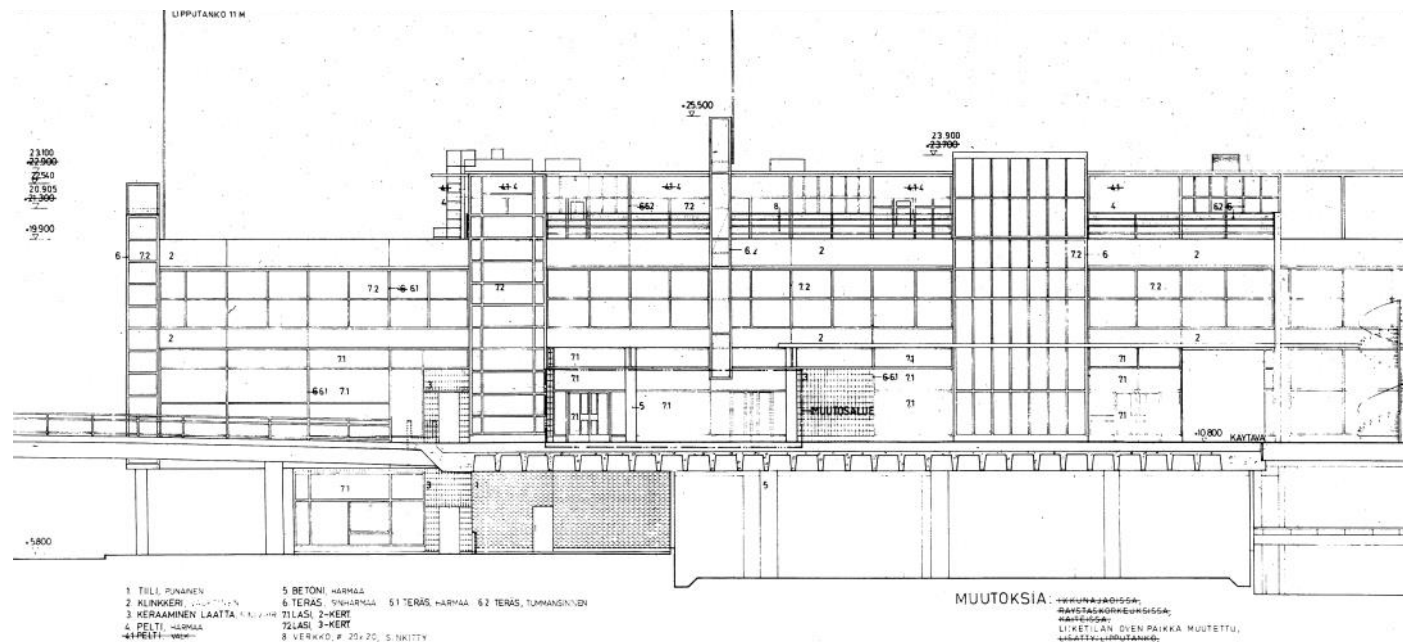
Kauppakeskuksen ensimmäisen rakennusvaiheen työmaa vuonna 1984. Näkymä itään kohti SYP:n kiinteistöä. Kuva: Jan Alanco, HKM.

HELSINGIN KAUPUNGIN
RAKENNUSVALVONTAVIRASTON VIRASTOPÄÄLLIKÖ
on 17.04.1986 rakennusvalvontaviraston 22. §:n
kohdalla tarkastettu ja vahvistettu rakennusvalvontaviraston
piirustuksen. Helsingin kaupungin rakennusvalvontavirasto
21.11.1986 Kärki: Kärki
Kärki: Kärki
Kärki: Kärki

88/009784

Kuusi 1986	Kuusi 1986	Kuusi 1986
15. VARTOKYLÄ - PUUTINHAARU	15. VARTOKYLÄ - PUUTINHAARU	15. VARTOKYLÄ - PUUTINHAARU
MAATOS	MAATOS	MAATOS
KÄSITTELYTILAN OVEN PAIKKA MUUTETTU	KÄSITTELYTILAN OVEN PAIKKA MUUTETTU	KÄSITTELYTILAN OVEN PAIKKA MUUTETTU
TURUNLINNANTIE 10	TURUNLINNANTIE 10	TURUNLINNANTIE 10
00900 HELSINKI 00	00900 HELSINKI 00	00900 HELSINKI 00
arkkitehdit	arkkitehdit	arkkitehdit
ARK	ARK	ARK

Turunlinnantie 10:n arkkitehtipiirustuksia,
Arkkitehdit Ky 1994 (ylempi kuva) ja 1986
(alempi kuva).

HELSINGIN KAUPUNGIN
RAKENNUSVALVONTAVIRASTON VIRASTOPÄÄLLIKÖ
on 19.11.1985 rakennusvalvontaviraston 22. §:n
kohdalla tarkastettu ja vahvistettu rakennusvalvontaviraston
piirustuksen. Helsingin kaupungin rakennusvalvontavirasto
2.12.1985 Kärki: Kärki
Kärki: Kärki
Kärki: Kärki

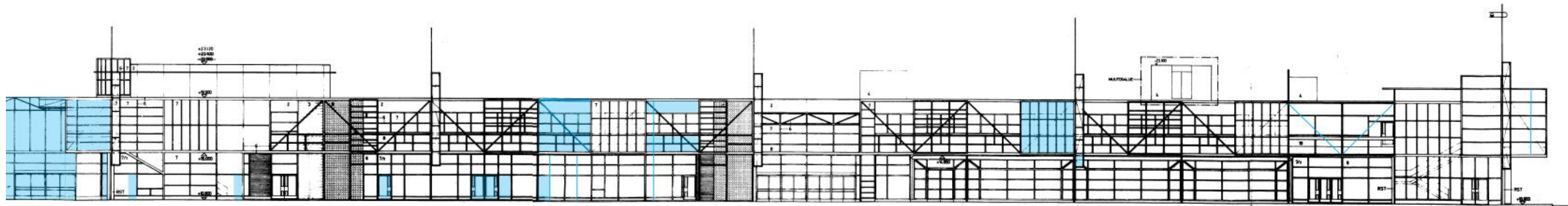
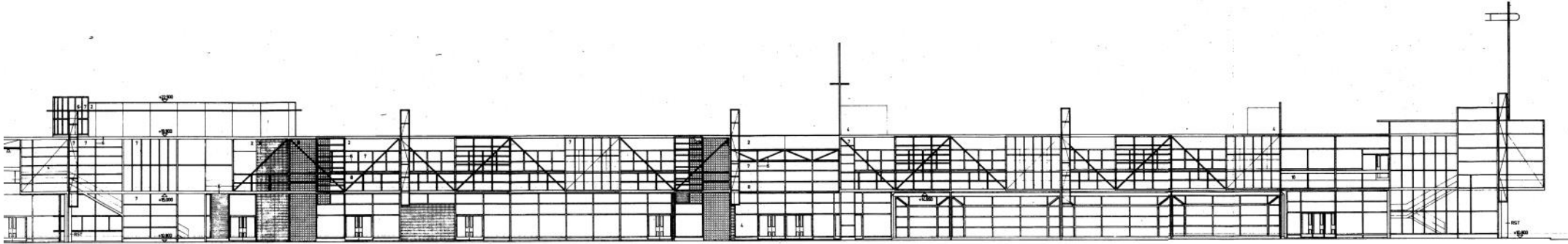
87/009765

Kuusi 1986	Kuusi 1986	Kuusi 1986
15. VARTOKYLÄ - PUUTINHAARU	15. VARTOKYLÄ - PUUTINHAARU	15. VARTOKYLÄ - PUUTINHAARU
MAATOS	MAATOS	MAATOS
KÄSITTELYTILAN OVEN PAIKKA MUUTETTU	KÄSITTELYTILAN OVEN PAIKKA MUUTETTU	KÄSITTELYTILAN OVEN PAIKKA MUUTETTU
TURUNLINNANTIE 10	TURUNLINNANTIE 10	TURUNLINNANTIE 10
00900 HELSINKI 00	00900 HELSINKI 00	00900 HELSINKI 00
arkkitehdit	arkkitehdit	arkkitehdit
ARK	ARK	ARK

Kauppakeskuksen ensimmäisen rakennusvaiheen työmaa vuonna 1984. Näkymä länteen kohti metroaseman sisäänkäyntiä. Kuva: Jan Alanco, HKM.

Ylhäällä: Arkkitehdit Ky:n viimeisin julkisivupiirustus Tallinnanaukiolle vuodelta 1992.

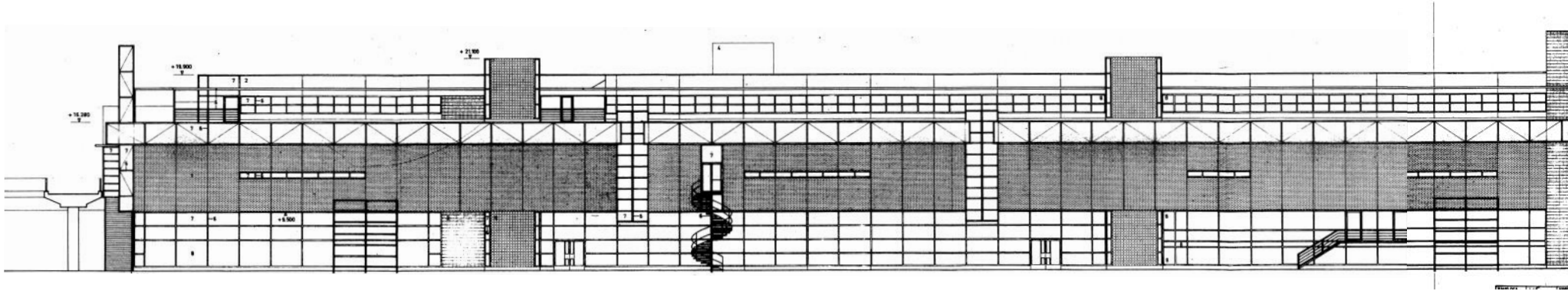
Keskellä: Vuoden 1992 jälkeen tehdyt julkisivumuutokset.

Alhaalla: Tallinnanaukion puoleinen julkisivu valokuvattuna syksyllä 2017, oikealla julkisivun metallirakenteiden liitos.

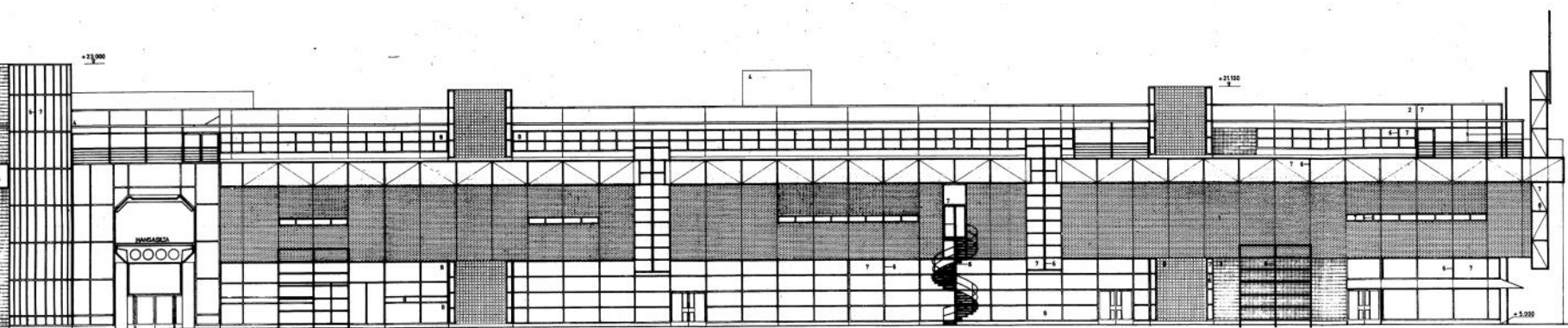

JULKISIVUT, ITÄVÄYLÄ

Julkisivu kaakkoon / Arkkitehdit KY 1982. Huolto- ja lastausalueen julkisivut ovat aukotukseltaan ja muotoaiheiltaan niukempia kuin Tallinnanaukion puolella ja Kairamon arkkitehtuurille ominaiset sommitteluperiaatteet on voitu toteuttaa johdonmukaisemmin.

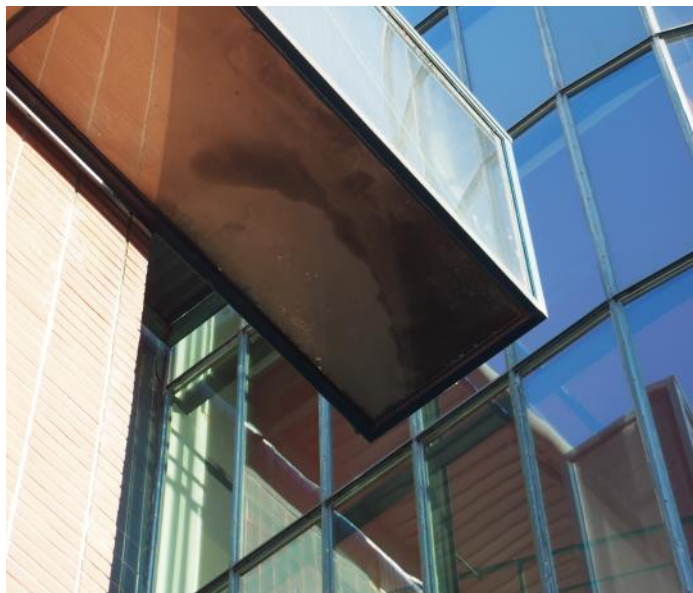
Eteläjulkisivun päälinjat ovat säilyneet hyvin. Julkisivurakenteet, varsinkin vaakasuuntainen koko rakennuksen mittainen "lasilyhty", ovat kunnostuksen tarpeessa.

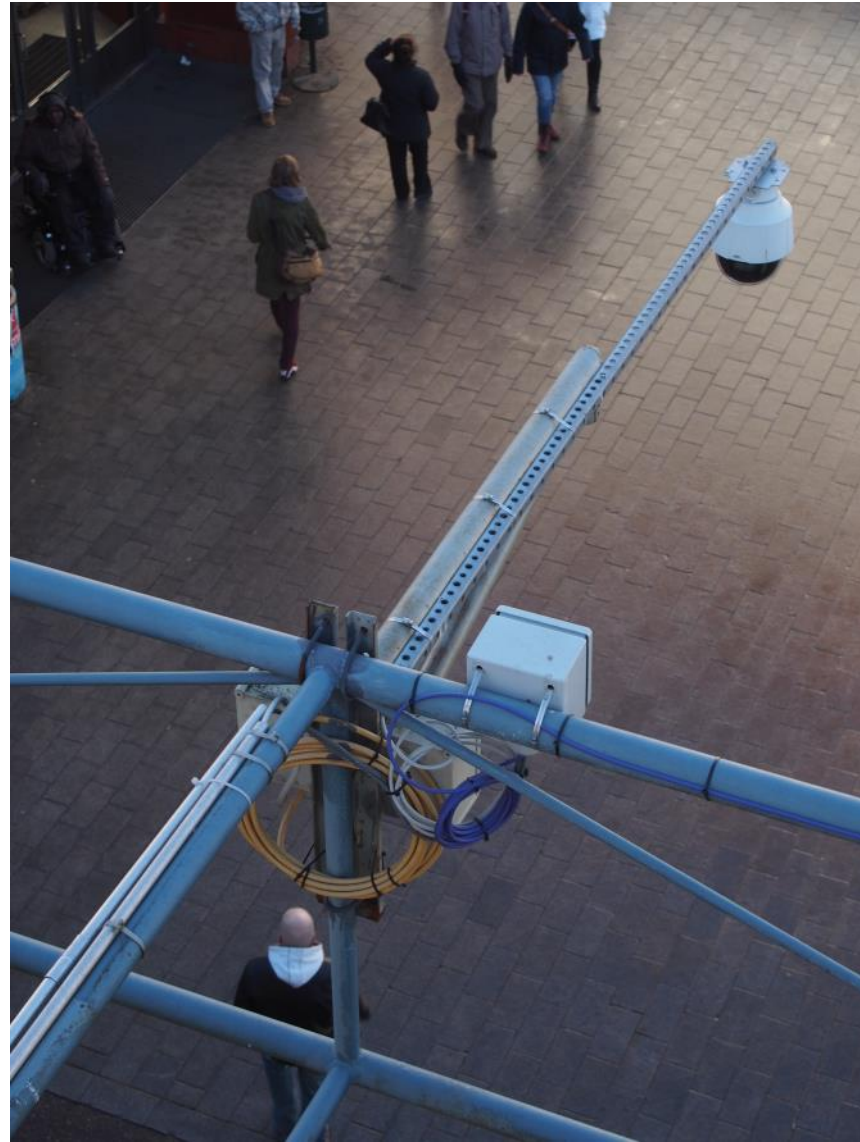

JULKISIVUJEN RAKENTEITA

ERKKI KAIRAMO

Erkki Kairamo (1936-1994) kirjoitti ylioppilaaksi Oulun lyseosta vuonna 1954 ja opiskeli sen jälkeen arkkitehdiksi Teknillisessä korkeakoulussa. Kairamolla oli oma arkkitehtitoimisto vuodesta 1960 vuoteen 1974 ja yhteinen toimisto Kristian Gullichsenin ja Timo Vormalan kanssa vuosina 1973—1994.

Kairamo pitäytyi koko uransa ajan jo nuorena omaksumissaan 1920 - 1930-luvun konstruktivistisissa lähtökohdissa. Tämän aikakauden arkkitehtuurin selkeys ja ilmaisukeinojen yksinkertaisuus tarjosivat Kairamon mielestä jatkuvasti elinvoimaisen lähtökohdan, jota ei tarvitse muuttaa, vaan kehittää ja uudistaa.

Teollisuusrakennukset olivat keskeisessä asemassa hänen tuotannossaan, jossa konstruktivismiin muotokielen tulkin- ta liittyy teollisuuteen ja tekniikkaan. Kairamo puhui tehtaista eräänlaisina oman aikamme temppeleinä, joissa tuotetaan ihmiskunnan hyvinvointia. Samassa yhteydessä hän ilmoitti tavoitteekseen yhdistää lyyrinen arkkitehtuuri ja konstruktivismi yhdeksi arkkitehtuurin lajiksi. Konstruktivismiin lisäksi Kairamon rakennusten suuret horisontaali-

ja vertikaalilinjat johtavat ajatukset helposti paitsi kuvataiteilijoihin Konstantin Malevitshiin ja Piet Mondrianiin, joihin hän itse toistuvasti viittasi rakennussuunnitelmiansa yhteydessä, myös hänelle erittäin läheisiin meren horisonttiin ja purjeveneiden mastojen voimakkaisiin pystylin- joihin.

Arkkitehtuurissa keskeistä on Kairamon mukaan dynamiikka, dynaamisten voimaviivojen kohtauskenttä. Parhaat oppituntinsa edellä mainituista hän sai kertomansa mukaan elokuvista, kuten Sergei Eisensteinin *Que Viva Mexico* ja Jean Vigon *L'Atalante*sta.

Kairamon ja Jorma Pankakosken suunnittelema Hyrylän varuskunnan lämpökeskuksesta (1968) tuli yksi 1960-luvun konstruktivismiin kulttirakennuksista. Betonirunkoi- sen rakennuksen teräksestä ja lasista rakennetun julkis- vun läpi näkyy koko prosessilinja. Toinen varhainen, suo- malaisen modernismin klassikoksi kohonnut rakennus on Kairamon ja Reijo Lahtisen suunnittelema Marimekon tekstiilitehdas Helsingissä (1972 - 1979). Siinä näkyy selke- ästi Kairamon vahva rakenteellisuuden korostaminen ja

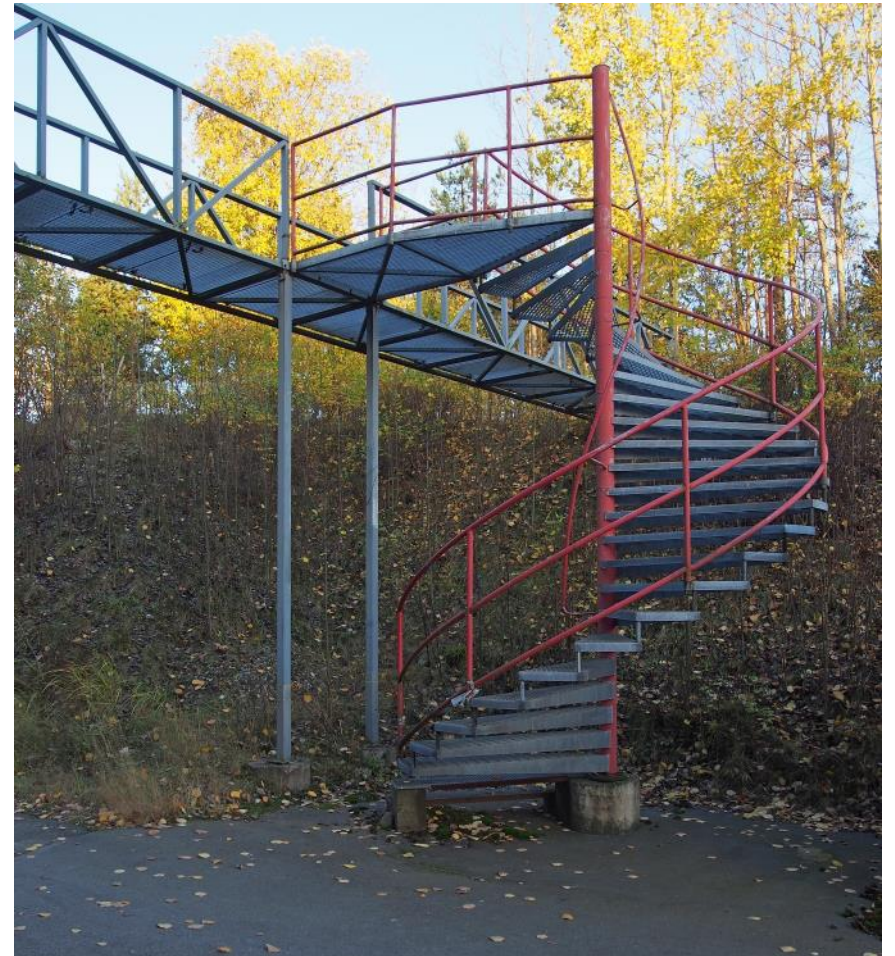
Lähteenä on käytetty elämäkertatietojen osalta Antti Tokolan artikkelia *Kairamo, Erkki. Kansallisbiografia-verkkajulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalai- sen Kirjallisuuden Seura.*

erityisen huolellinen julkisivun yksityiskohtien, kuten savu- piippujen, palotikkaiden ja erilaisten putkistojen som- mittelu.

Kairamon teollisuusrakennuksista Varkauden A. Ahlström- in paperitehdas (1975 - 1977) sai 1978 valtion rakennus- taidepalkinnon. Vaikka hänen päävastuualueenaan Arkki- tehdit Ky:llä (1973 - 1994) olivat teollisuusrakennukset, löytyy hänen teosluettelostaan myös asuntopuunnittelu- tehtäviä. Itäkeskuksen ohella Kairamon panos oli huo- mattava myös Helsingin Stockmannin tavaratalon laajen- nuksessa (kilpailu 1984, valmistunut 1989), jonka suun- nitteluun kaikki kolme pääyhtiökumppania osallistuivat.

Kairamon suunnittelemat asuinrakennukset ovat lähes kaikki Espoon Westendissä. Näistä sekä Liinasaarenkujan paritaloryhmän taloihin että Hiiralankaaren kerrostaloon on tuotu elävyyttä rakenteellisesti itsenäisillä parveke- ja porrasrakennelmilla, joita on sommiteltu elävästi ja epä- symmetrisesti rakennusrungon ympärille. Kairamo itse on kutsunut näitä rakennuksia "korttitaloiksi".

TEKSTIILITEHDAS, MARIMEKKO OY, HELSINKI 1972 - 1979

*Kairamon tuotantoa koskevat sitaattit ovat peräisin
Arkkitehti-lehdistä vuosilta 1969—1990.*

Varuskunnan lämpökeskus 1967 - 1968, Hyrylä, Tuusula, julkaistu Arkkitehti-lehdessä 5/1969: *"Koneet ja laitteet järjestettiin, ja ympärille rakennettiin lämpöä eristämätön sääsuoja – epätalo – (alkuperäisessä suunnitelmassa oli tarkoitus "koteloida" ainoastaan herkimät kojeet), ta-voitteena tekniikan oma ilme ilman arkkitehtuurilisiä."*

Tekstiilitehdas, Marimekko Oy 1972 - 1979, Helsinki, julkaistu Arkkitehti-lehdessä 2/1973: *"Julkisivujärjestelmä muodostuu poistoilmapuhaltimista, poistumistieportaista sekä ikkunoista, jotka on suojattu auringon valolta markkisi-teleinein. Telineitä voidaan käyttää kankaiden koekentti-nä. Julkisivupinta on metallilakattua, profiloitua alumiinia."*

Asunto Oy Honkatie 3 1973, Westend, Espoo, julkaistu Arkkitehti-lehdessä 8/1973.

Paperitehdas, A. Ahlström Oy 1975 - 1977, Varkaus, julkaistu Arkkitehti-lehdessä 6/1977: *"Kaupunkikeskeisestä sijainnista huolimatta rakennuksille haluttiin antaa selkeä tuotantolaitoksen luonne, jota ulkoarkkitehtuurissa näkyvät prosessin, palotekniikan ja työsuojelun edellyttämät laitteet ja rakenteet jäsentävät ja täydentävät ... Rakennukset ovat pääosiltaan betonirunkoisia ja elementtirakenteisia ... sokkeliosat ovat sandwich-elementtejä, ylem-pänä seinät on päällystetty 65 mm:n metallinhoitoisella harmaalla profiilipellillä. Hopeanväristä teräspeltiä on käytetty mm. lämmöntalteenottotasolla ja jäsentävissä listoissa. Suurissa valopinnoissa on käytetty vihertäviä*

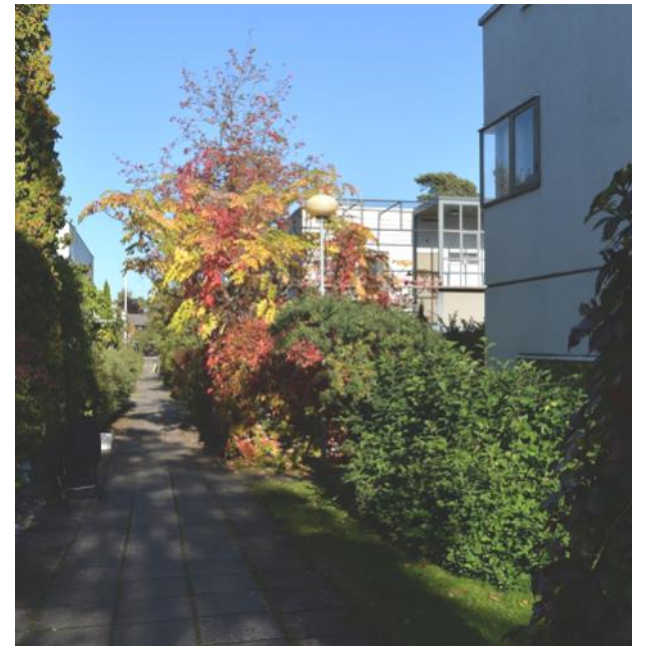
koululaiselementtejä. Ikkunanpuitteet, ovet sekä muuntaja etuseinät ovat tummansiniset."

Toimistorakennus "Itäkeskuksen maamerkki" 1978 - 1987, Helsinki, julkaistu kolme kertaa Arkkitehti-lehdissä 4/1978, 3/1985 sekä 6/1987: *"Voittanut ehdotus "Valomerkki" liittyy selvästi konstruktivismin elävään pe-rinteeseen. Vesnin-veljesten Pravda-tornin suunnitelma vuodelta 1924 on sen vanhimpia sukulaisia. Kulmaparvek-keiden staccato tuo lisäksi mieleen Frank Lloyd Wrightin Price Towerin." ... "Nykyinen suunnitelma poikkeaa voitta-neesta kilpailuehdotuksesta lähinnä torniin liittyneiden matalampien rakennusmassojen osalta. Itse torni on jat-kokehittelyssä madaltunut ja hoikentunut." ... "Torniosan lasiportaassa (82 m toritasosta), joka nousee yli toimisto-kerrosten, toteutui iltavalaistuna kilpailuehdotuksen nimi-merkin "Valomerkki" ilmaisema tavoite. Samalla toteutui valoristi: kauppakeskuksen horisontaalin ja tornin verti-kaalin valonauhan dynamiikan muodostama sommitelma kaupunkikuvassa. Julkisivun vertikaalilaiheilla – lasi- ja klinkkeripinnoilla, ilmastointitorneilla ja mainostelineillä – on haluttu tavoittaa ylöspäin suuntaava rytmi: rakennus on kuin lähtöön pyrkivä raketti. Torin vesiallas taas on peili, joka jatkaa dynamiikkaa alaspäin. Tornin julkisivu-materiaaleilla ja –väreillä, valkoisilla ja vihreillä keraami-silla laatoilla sekä maalattujen teräsosien sinivihreillä ja vihreänharmailla sävyillä on myös tavoiteltu taivaalle häi-pyvää heleyttä ja keveyttä."*

Paperitehtaan laajennus, Joutseno Pulp Oy 1980, Lohja, julkaistu Arkkitehti-lehdessä 3/1981: *"Pitkää julkisivua jäsentävät porrastornit sekä ilmastointi- ja lämmöntal-teenottolaitteet, jotka sijaitsevat erittäin näkyvästi raken-nuksen katolla ja joiden suunnitteluun kiinnitettiin erityistä huomiota ... Julkisivun vaakasuora tiilielementtinauha sekä porrastornien paikalla muuratut siipimuurit sitovat raken-nuksen vanhaan kokonaisuuteen."*

Itäkeskuksen kauppakeskus ja SYP 1981 - 1984, Helsinki, julkaistu Arkkitehti-lehdessä 6-7/1985: *"Kahden rakennuk-sen muodostama kokonaisuus ei ole niinkään "talo", vaan olennainen osa Itäkeskuksen kaupunkirakennetta, dynaa-minen eri liikennemuotojen risteyspiste ja edelleenvälittä-jä, osa asuntoalueita yhdistävää pääjalankulkuakselia ... Rakennusten sisäiset voimaviivat lähtevät kaupunkiraken-teellisestä tilanteesta. Liikenneväylien ja lasikattoisen pasaasin pitkittäinen liike, sitä vastassa oleva kohtisuora jalankulkuakseli ja vertikaalit tasonvaihtoelementit muo-dostavat talon sisäisen luurangon. Se näkyy talon hahmos-sa ja julkisivujäsentelyssä. Rakennuksen pitkittäissuuntai-nen lasi-kattainen kauppagalleria, "pasaasi", ja sen kanssa risteävä poikkisuuntainen jalankulkuakseli muodostavat talon perusrakenteen. Julkisivuissa ja sisätiloissa varattiin mainoksille tilaa suhteellisen vapaan, mutta tiettyjä peli-sääntöjä noudattavan periaatteen mukaan: mainokset vaihtuvat, rakennus jää. Valomainokset nähtiin osana ark-kitehtuuria."*

PIENTALOALUE, LIINASAARENKUJA, ESPOO 1982

Pientaloalue, Liinasaarenkuja 1982, Espoo, julkaistu Arkkitehti-lehdessä 8/1982: *"Kaksikerroksisia paritaloja, jotka on sijoitettu jalankulkureitin varrelle. Rakennukset ovat elementtirakenteisia, lähes identtisiä kuutioita, jotka on maalattu Westendin vanhan rakennuskannan mukaisesti valkoisiksi. Kuutioita on "rikastettu" maalatuilla teräsrakenteisilla katoksilla, kaiteilla ja huoneistokohtaisilla kylmillä ulkotiloilla – parvekkeilla, terasseilla ja varastokomeroilla."*

Asuinkerrostalo, Hiiralankaari, Westend 1983, Espoo

Julkaistu Arkkitehti-lehdessä 8/1983. *"Rakennuksen arkkitehtoniset periaatteet ovat samanhenkiset kuin lähellä sijaitsevalla, pari vuotta sitten valmistuneella pientaloalueella: täyselementtirakenteinen runko, jota on "rikastettu" ulkopuolisilla, pääosin teräksillä rakennusosilla. Pitkillä julkisivuilla on tietoisesti toisistaan poikkeava ilma. Merelle suuntautuvaa katujulkisivua dominoi elementtirungon päälle levittäytyvä parvekejärjestelmä. Pihajulkisivu muodostuu nauhaikkunoiden vaaka- ja porrastornien pystyaidheiden vuorovaikutuksesta. Julkisivumateriaalina on pääosittain käytetty valkoista keraamista laattaa (45 x 45 mm). Vain pohjakerroksessa ja porrastorneissa on käytetty isompaa, vihreää laattaa."*

Tavaratalon laajennus, Oy Stockmann Ab 1984 - 1989, Helsinki, julkaistu Arkkitehti-lehdessä 5-6/1989.

Paperitehtaan lisäaineiden käsittelylaitos 1985, Varkaus, julkaistu Arkkitehti-lehdessä 1/1986: *"Prosessista putkisiltoineen, siiloineen, huoltoportaineen ja lastauskatoksineen on muokattu arkkitehtoninen kokonaisuus. Pääporras on suunniteltu siten, että se voidaan kohdetta laajennettaessa siirtää kokonaisuutena ja myöhemmin verhoja lasilla. Kattosiilojen kaarevat täyttöputket ilmentävät rakennuksen käyttötarkoitusta. Rakennus ja putkisillat ovat elementtirakenteiset. Päämateriaaleja ovat betonielementit pohjakerroksessa, eloksoitu alumiinipelti, lasilankut, lasi ja teräs."*

Paloasema 1985 - 1991, Niittykumpu, Espoo, julkaistu Arkkitehti-lehdessä 3/1987: *"Rakennuksen funktiosta kertoo torni. Sen käyttötarkoitus ei ole letkujen kuivatus kuten ennen, vaan tikas-, pelastus-, kiipeily- ja palokalustoharjoittelu. Autotalli on teräsrakenteinen, muilta osin konstruktiomuodostuu suojaamattomista teräspilareista ja paikalla valetuista betonilaatoista. Julkisivumateriaaleina ovat maalattu betoni, harjoittelutornin osalla klinkkeri sekä teräs ja lasi."*

Autoliike Veho-City 1987 - 1991, Espoo.

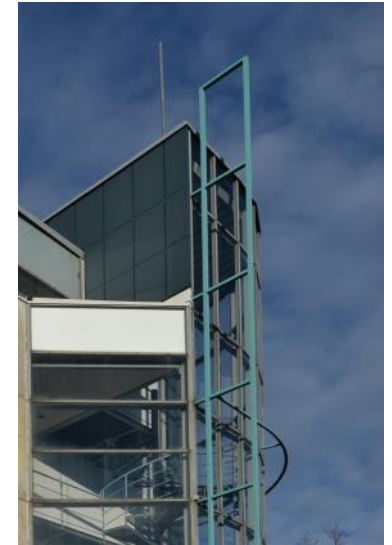
Kiinteän polttoaineen voimalaitos K6, Enso-Gutzeit Oy 1988 - 1990, Varkaus; julkaistu Arkkitehti-lehdessä 3-4/1990. *"Yhteistyössä prosessisuunnittelun kanssa rakennusmassa jäsennöitiin vertikaalisuunnassa siten, että toimivuus ja kaupunkikuvalliset vaatimukset yhdistettiin. Korostettu koneosien nostokuilu, portaat, ilmastointikanaava sekä kuljettimet muodostavat yhdessä vaaka-, pysty-suora- ja vinoviivojen verkoston, joka kuvaa rakennuksen funktiota."*

Paritalo, Lyökkinieniemi, Espoo 1989 - 1990, julkaistu Arkkitehti-lehdessä 2/1990: *"...Erkki Kairamon neljä arkkitehtuurikohdetta muodostavat parinkymmenen vuoden jännitteellä oman kokonaisuutensa: Liinasaarentien paritalon japanilaishenkinen yksinkertaisuus on laatikkoarkkitehtuurin juhlaa vielä huomennakin. Liinasaarenkujan sokeripalamiljöön on itsenäinen pienkaupunki epäyhtenäisyyden keskellä ... Hiiralankaaren pitkänomainen kerrostalo on Suomessa kenties ainoa rakennus, jossa täyselementtitekniikan ja arkkitehtuurikielen välillä ei ole saumoistaan ratkeavaa ristiriitaa. Lyökkinie mentien paritalo meren rannalla on kiertokäynnin päätepiste. Yhteistä näille kohteille on täydellinen pröystäilemättömyys, pikkuporvarillisuuden ja nousukasmaisuu den kliseiden totaalinen poissaolo. Ne ovat osa sitä johdonmukaista sarjaa, jossa Erkki Kairamo rakentaa koko ajan yhtä ja samaa taloa. Ikäpolvensa arkkitehtien joukossa Kairamo ja Juha Leiviskä ovat lähes ainoita, joiden tyyliviiri on alusta asti kieltäytynyt väkäröimästä "ajan hengen" mukana." (Juha Ilonen: "Alkumodernismin hinaaja", Arkkitehti 2/90).*

ASUINTALO, HIIRALANKAARI, ESPOO 1983

ITÄKESKUKSEN MAAMERKKI, 1978 - 1987

" KM: Kysyisin vielä, kuinka tietoinen suhteesi konstruktivismiin on ollut. Perustuuko se omaksuttuun oppiin, kirjalliseen tuntemukseen vai omakohtaisiin kokemuksiin?

EK: Itsehän minua ensi kertaa kutsuit konstruktivistiksi. Eiköhän tämä arkkitehtuurin laji, rehellisesti sanoen, ole yksinkertaisesti vain sopinut tekemisentapaani ja kasvanut töistä, jotka ovat liittyneet teollisuuteen jo diplomityöni aikoihin.

KM: Toisin sanoen sinä tavallaan lisäät rakennuksen vakioituun perusmassaan kierreportaita, savupiippuja ja palotik-

kaita samalla tavalla kuin entisaikaan lisättiin liseenejä ja listoja.

EK: Ei se ole ihan näin. Lisäyksien täytyy kasvaa perusmassasta sisältäpäin. Ne eivät voi olla irrallisia. Jos perusmassaan ei pysty vaikuttamaan, ei synny arkkitehtuuria. Ero entisajan liseeni- ym. koristeluihin on myös se, että nykyajan "listat" täytyy perustella. Niiden täytyy olla toiminnallisesti motivoituja. Usein ne ovat lainsäädännön vaatimia, kuten portaat ja palotikkaat. Niitä voisi kutsua lakisääteisen rekvisiitan runoudeksi.

KM: Edelleen väittäisin, että kysymyksessä on koristelun nykyaikainen vastine. En arvostele sitä, hyväksyn sen itsekin.

EK: No, miksei... Silti esimerkiksi Pompidou-keskuksen aate- maailmasta minut erottaa se, että siellä mielestäni putket ovat muodostuneet itsetarkoitukseksi."

("Ikuinen arkkitehtuuri ja konstruktivismien henki", Erkki Kairamon ja Kirmo Mikkolan keskustelu, Arkkitehti 3/1980)

NIITYKUMMUN PALOASEMA, ESPOO 1985-1991

Niittykummun paloasema on varustettu sr-merkinnällä asemakaavassa (Niittykummun keskus, 21.10.2013) ja sitä koskee seuraava määräysteksti: Suojeltu rakennus. Kulttuurihistoriallisesti arvokas ja kaupunkikuvan kannalta tärkeä rakennus, jota ei saa purkaa eikä muuttaa hahmoltaan. Rakennuslupaa vaativissa korjaus- ja muutostöissä on neuvoteltava museoviranomaisen kanssa. Paloasema on todennäköisesti yksi Espoon nuorimmista suojelluista rakennuksista .

Itäkeskus osana Erkki Kairamon tuotantoa

Itäkeskuksen kauppakeskuksen vanha osa on tärkeässä asemassa arkkitehti Erkki Kairamon enimmäkseen teollisuusrakennuksista ja asuintaloista koostuvassa tuotannossa. Kairamo suunnitteli muitakin liikerakennuksia (Veho-Center Espoossa ja Stockmannin tavaratalon laajennus), mutta Itäkeskusta voidaan pitää tyyllisesti niistä henkilökohtaisimpana. Kauppakeskuksen arkkitehtuurissa toistuvat useat Kairamon tuotannon peruspiirteet, joita ovat konstruktivismin pohjautuva estetiikka (*”tekniikan oma ilme ilman arkkitehtuurillisää” ... ”julkisivujärjestelmä muodostuu poistoilmapuhaltimista, poistumistieportaista sekä ikkunoista, jotka on suojattu auringon valolta markiisitelinein”*) sekä yksinkertainen massoittelu ja siitä eriytetty huolellinen julkisivusommittelu (*”rakennukset ovat elementtirakenteisia, lähes identtisiä kuutioita” ... ”rikastettu maalatuilla teräsrakenteisilla katoksilla, kaiteilla ja huoneistokohtaisilla kylmillä ulkotiloilla” ... ”Pihajulkisivu muodostuu nauhaikkunoiden vaaka- ja porrastornien pystyaiheiden vuorovaikutuksesta” ... ”koneosien nostokuilu, portaat, ilmastointikanava sekä kuljettimet muodostavat yhdessä vaaka-, pystysuora- ja vinoviivojen verkoston, joka kuvaa rakennuksen funktiota”*). Arkkitehtonisesti merkittävin osa Itäkeskusta on Itäväylän puoleinen julkisivu, jossa vaaka- ja pystyaiheiden selkeä sommittelu on voitu viedä pidemmälle kuin Tallinnanaukion puolella, jossa lukuisat liikehuoneistot ja metron sisäänkäynti ovat haitanneet rakenteiden sijoittelua. Kairamon arkkitehtuurin

johdonmukainen kokonaisote ulottuu kaikille kauppakeskuksen kolmelle julkisivulle ja suunnittelussa on tehty selkeä ero julkisivujen runkorakenteiden, niihin sijoitettavien mainosten ja kauppakeskuksen sisätilojen välillä.

Ominaispiirteet

Itäkeskuksen vanha osa on huolellisesti suunniteltu ja laajaan asemakaavalliseen kokonaisuuteen liittyvä rakennus, jonka *”sisäiset voimaviivat lähtevät kaupunkirakenteellisesta tilanteesta”*. Aikansa kauppakeskuksista Itäkeskuksen erottaa voimakkaan asemakaavallisen kokonaisuutteen lisäksi arkkitehtuurin määrätietoisuus, sommittelun suuri mittakaava sekä sisätilojen runkona toimiva lasikatteinen pasaasi, josta haluttiin *”luoda hahmollisesti voimakas, ilmeeltään kuulas ja valoisa, jotta myymälöiden mainos- ja tavarahäly voitettaisiin”*.

Itäkeskuksen vanha osa edustaa puhdashenkistä modernismia huolimatta siitä, että sen suunnittelun ja rakentamisen aikana Suomessa pohdittiin postmodernistisen arkkitehtuurin menneisyyttä ja tulevaisuutta (esimerkiksi *Arkkitehti* 3/1985). Suunnittelijana Erkki Kairamo toteutti koko uransa ajan johdonmukaisesti omaa arkkitehtonista ajatteluaan. Kauppakeskuksessa esiintyvät arkkitehtoniset aiheet ovat käytössä sekä aikaisemmassa (Marimekko, Varkauden paperitehdas) että myöhemmässä (Niittykummun paloasema, Lyökkiniemen paritalo) tuotannossa.

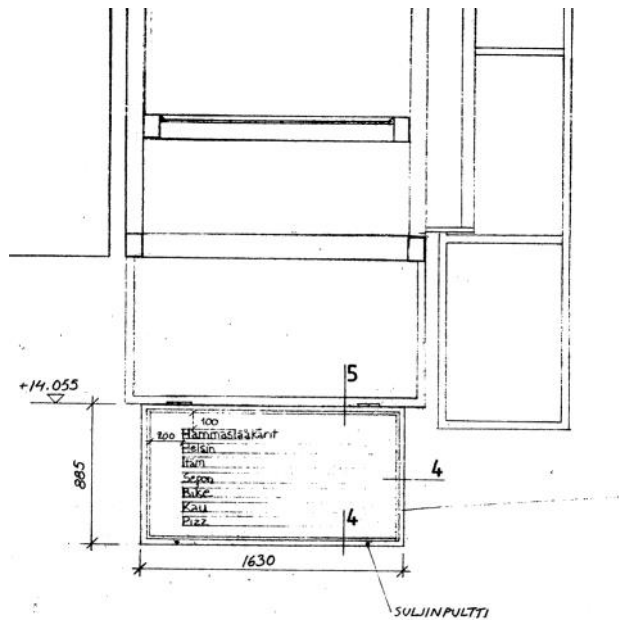
Säilyneisyys

Itäkeskuksen vanhan osan säilyneisyys vaihtelee. Itäväylän puoleinen eteläjulkisivu on lähes alkuperäisessä asussaan ja myös rakennuksen länsipääty on hyvin säilynyt. Tallinnanaukion puoleiseen julkisivuun on tehty maantasokeroksen tilojen käyttöön liittyviä uudelleenjärjestelyjä ja osa toisen kerroksen tason teräsrakenteista on vaihdettu, mutta julkisivun kokonaishahmo on yhä suhteellisen ehyt. Turunlinnantie 10:n (entinen SYP:n kiinteistö) julkisivujen muuttuminen on ollut väistämätöntä; rakennus suunniteltiin vapaasti seisovaksi aukion päätteeksi, mutta nykytilanteessa se liittyy moninkertaisesti laajempaan kauppakeskuksen uuteen osaan, jonka tilallinen ratkaisu on toisenlainen. Rakennuksen alkuperäisestä julkisivusta on jäljellä lähinnä toisen kerroksen tason rakenteita.

Sisätilojen osalta alkuperäisestä arkkitehtuurista on jäljellä olennaisin: lasikattoisen kauppakäytävän keskiosa sekä Tallinnanaukiolta Hansasillalle johtava kulkuyhteys. Muut sisätilat ovat liiketoiminnan myötä muuttuneet ja pasaasia on jatkettu molempiin suuntiin. Myös ulkopuolen valomai-nokset, joiden pylonit olivat Kairamolle tärkeitä aiheita, ovat liikkeiden häviämisen myötä kadonneet; tämä vastaa suunnittelijoiden Arkkitehti-lehdessä mainitsemaa periaatetta *”mainokset vaihtuvat, rakennus jää”*.

Julkisivujen tekninen kunto vaihtelee ja on huonoimmillaan Tallinnanaukion puolella, jossa se voi lähitulevaisuudessa muodostaa riskin yleisöturvallisuudelle.

Julkisivurakenteiden yksityiskohtia, Arkkitehdit KY 1983.

- TERÄSOSAT MAALATAAN SÄVYIN T-M 326
- TEKSTIPINNAT 16mm:n KENNOAKRYLIA (VAANKASUUNTAAN)
- VALAISTUS LEDISTEPUKILLA SITEN ETTÄ AKRYLIPINNOILLE TULEE TASAINEN VALAISTUS

